

**Міністерство охорони здоров'я України
Старобільське обласне медичне училище**

«ЛАТИНСЬКА МОВА»

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ
ДЛЯ СТУДЕНТІВ ВСІХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**

2015

Навчальна дисципліна "Латинська мова" - одна з провідних фундаментальних дисциплін у підготовці висококваліфікованих медичних фахівців.

Методичні рекомендації складаються з вступу, тренувальних вправ для роботи студентів в позаурочний час, додатку, крилатих латинських висловів та питань для диференційного заліку з латинської мови.

В посібнику є методичні рекомендації щодо виконання домашніх завдань та самостійної роботи учнів в позааудиторний час.

Навчання латини в медичному коледжі зумовлено трьома моментами:

1. Предмет вивчає ту частину латинської мови, що необхідна для засвоєння курсу фармакології.
2. Анатомічні терміни цілком пов'язані з латинською мовою.
3. Клінічну термінологію неможливо опанувати без навичок з терміноутворення.

Методичні рекомендації складені на допомогу студентам всіх спеціальностей.

Вступ

Методичні вказівки до структури посібника і роботи з ним

Ви робите перші кроки на шляху до спеціальності медичного працівника. Даний підручник – ваш надійний помічник у цьому. Всі медики знають вислів: “Важко пройти шлях в медицині без латині.” Латинська мова – предмет новий. Ви будете вивчати лише його елементи, основи.

Об’єм та зміст цього предмету визначається метою навчання та практичною необхідністю. Для того, щоб з’ясувати необхідність вивчення латинської мови, треба знати, чому вона використовується протягом сторіч у медицині. Знання будь-якої мови складається зі стійкого оволодіння граматикую, словотворенням та лексикою. Це цілком доречно і для латинської мови. Студентам потрібно вивчити медичну термінологію (анатомічні, клінічні та фармацевтичні терміни).

Навчання латини в медичному коледжі зумовлено трьома моментами:

1. Предмет вивчає ту частину латинської мови, що необхідна для засвоєння курсу фармакології.
2. Анатомічні терміни цілком пов’язані з латинською мовою.
3. Клінічну термінологію неможливо опанувати без навичок з терміноутворення.

Перед студентами стоїть одна конкретна ціль – активно оволодіти медичною термінологією на базі певних розділів граматики.

На кінець курсу студенти повинні знати приблизно 500 лексичних одиниць (слів, ТЕ). Всі вони входять до складу обов’язкового лексичного мінімуму, згрупованого в тренувальних вправах. Решта являє потенційний лексичний запас.

Запам’ятати слова допоможе знання їх походження, складу, розуміння лексичного значення слів та вміння підбирати лексичні еквіваленти.

Посібник складається з 21 лекції. Кожна лекція складається з граматичного, термінологічного або фонетичного матеріалу, лексичного мінімуму для опрацювання, тренувальних вправ.

Активно опанувати матеріал – це означає набути навичок з перекладу без користування словником. Набути цих навичок можливо тільки в процесі індивідуальної самостійної роботи. Для цього в підручнику є певні вправи, необхідний довідниковий матеріал, завдання для самостійної роботи.

Як запам’ятовувати слова

Ми швидше і надійніше вивчаємо іноземні слова, якщо задіємо не будь-який, а три або чотири органи нашої нервової системи, якщо ми будемо читати слово очима, промовляти вголос голосовим органом, слухати, як вимовляємо самі або вимовляють інші, в той же час писати на дошці або в зошиті” К.Д. Ушинський

1. Після кожного заняття ви повинні запам’ятати 25-30 слів. Запам’ятовувати_слово – це один з обов’язкових та об’ємних етапів домашнього завдання.
2. Кожне слово – це єдність фонетичної (вимова) та графічної (написання) форм і значення (семантика). В цьому воно і має бути засвоєно активно. Засвоїти слово активно – означає вміти перекласти його усно з рідної мови на латинську або навпаки, вірно його написати.
3. Кожному студенту буде дуже цікаво і корисно знати про той вид пам’яті, який в нього домінує. В різних людей по-різному розвинутий той чи інший вид пам’яті (зорова, слухова, моторна). Проте головне місце займає абстрактно-логічна пам’ять, яка виражається в закарбуванні та збереженні ідеї, визначеної словами. У більшості

людей присутній змішаний вид пам'яті з деяким превалюванням одного з основних видів.

- Якщо ви краще запам'ятовуєте матеріал тільки при читанні очима, якщо вирішальну роль для вас має не звук, а графічна форма слова – ваш тип пам'яті зоровий.
- Якщо вам легше завчити слова, промовляючи їх вголос – у вас слухова пам'ять.
- Якщо у вас розвинута моторна пам'ять, то ви краще відчуваєте слова, промовляючи їх.

Кращим для вивчення іноземної мови є змішаний тип пам'яті.

4. Скарги на погану пам'ять в більшості випадків необґрунтовані. Винна не пам'ять, а невміння привести її в дію, відсутність відчуття мети.

Гарна пам'ять забезпечується вашим вольовим, цілеспрямованим відношенням до матеріалу. Запам'ятовування буває навмисне та ненавмисне.

5. Максимально вживайте абстрактно-логічну пам'ять, звертайте увагу на морфологічний склад слова (корінь, префікс, суфікс). Цьому дуже допомагає інформація про походження слів, знання того, що латинська мова є дещо спорідненою мовою з іншими мовами, в нашій мові є багато слів латинського походження.

Для кращого засвоєння слів рекомендується групувати їх за відмінами, розрізняти анатомічні, фармацевтичні та клінічні терміни.

6. Для якісного засвоєння – тренуйте свою пам'ять. Пишіть, читайте, промовляйте вголос. Дуже корисно повторювати слова перед сном.

7. Запам'ятовувати слова треба тільки в словниковій формі.

Таким чином, немає нічого важкого у вивченні латинських слів. Треба лише вірно пристосувати до цього свою пам'ять.

Про структуру домашнього завдання з латинської мови та самостійну роботу

За результатами обговорення форм домашнього завдання з латинської мови відпрацьована загальна схема домашнього завдання, що складається з наступних пунктів:

- опанування теоретичного матеріалу (за допомогою підручника або конспекту);
- читання, переклад, граматичний аналіз (усно);
- переклад з української на латину слів, речень, рецептів (письмово);
- вивчення напам'ять лексичного мінімуму, крилатих слів та висловів.

Домашнє завдання, як правило, задається на кінці уроку, на це виділяється 5-10 хвилин.

Так при вивченні розділу “Фонетика латинської мови” викладач роз'яснює фонетичні правила, для закріплення матеріалу надаються приклади, читаються вправи. Всі вправи, що виконуються в класі, слід брати для роботи вдома. Добре відомо, що формування вмінь та навичок самоосвіти, культури, розумової діяльності вдосконалюються та закріплюються не тільки під час роботи в класі, а й при правильно організованій роботі. Для цього в нашому підручнику є не тільки тренувальні вправи для домашньої роботи, а й перелік тем, рекомендованих для самостійної роботи.

Для самостійного оволодіння знаннями студенти повинні вміти раціонально та ефективно виконувати домашні завдання – володіти методами наукової організації праці (НОП). Якщо викладач не приділяє серйозної уваги питанням НОП, то учні не володіють навичками раціональної праці.

Сучасний урок потребує підвищення активності та самостійної роботи учнів.

Викладачу необхідно обов'язково вказати можливі труднощі в роботі та приділити увагу щодо прийомів самостійної роботи.

Хотілось би акцентувати увагу на тому, що традиційний метод підготовки домашнього завдання напередодні уроку не зовсім підходить для вивчення латинської мови.

При вивченні розділу “Морфологія” слід виділити, що перш за все необхідно опанувати теоретичний матеріал, і тільки потім виконувати тренувальні вправи. Ефективними є ігрові методи вивчення матеріалу, дуже допомагає методика порівняння з рідною мовою, з англійською або німецькою мовами.

Як правило, основними причинами невиконання домашнього завдання є нерозуміння його мети та змісту, невміння розрахувати свій вільний час, відсутність волі, інертність, невміння працювати самостійно. Тому, вкрай необхідно не тільки домашнє завдання, а й самостійна робота в позакласну годину, яку можна перевіряти 1-2 рази під час терміну вивчення предмету.

Якщо домашнє завдання включає в себе тренувальні навички, то самостійна робота є науковою, розвиває вміння аналізувати, порівнювати матеріал, що вивчається всіма дисциплінами, пов’язаними з латиною.

Іноді кажуть, що весь матеріал треба опанувати на уроці, тоді домашнє завдання не є необхідним. Це не так. Робота вдома потрібна, особливо з іноземних мов. Це допомагає не тільки якісно підготуватися до уроку, а й розвинути свій світогляд.

**Лекція 1. ОЗНАЙОМЛЕННЯ СТУДЕНТІВ З ЦІЛЬОВОЮ НАСТАНОВОЮ
ВИКЛАДАННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ, З ПРОГРАМОЮ,
НАВЧАЛЬНИМ ПЛАНОМ, МЕТОДАМИ РОБОТИ.
КОРОТКА ІСТОРІЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ.
ФОНЕТИКА. ЛАТИНСЬКИЙ АЛФАВІТ. ВИМОВА ГОЛОСНИХ ТА ПРИГОЛОСНИХ.**

Основне завдання вивчення латинської мови як спеціальної дисципліни в медичному коледжі є засвоєння студентами знань, необхідних для майбутньої спеціальності, а також одержання знань, пов'язаних з культурою людського суспільства і, зокрема, культурою мови.

В наш час латинська мова є так званою „мертвою мовою”, бо жоден народ не розмовляє нею. Але вона зберегла своє значення для науки і культури людства. Зараз греко–латинська термінологія широко застосовується в медицині, біології, хімії, юриспруденції, математиці. Вона служить базою для фізіологічних досліджень. Дуже гарно про латинську мову сказав польський поет Юліан Тувім: „Яка ж це мертва мова, якщо, не в'янувши, вона пережила тисячоліття.” Але жодна з сучасних наук не використовує в такій мірі латинську мову, як медицина. Назви хвороб, ліків, анатомічні, клінічні, фармацевтичні та інші терміни, створені на базі старогрецької і латинської мови. Досить згадати такі слова як терапія, хірургія, педіатрія, медицина.

Латинська мова має унікальну історію. Перші написи нею, що дійшли до нас, датуються VII століттям до н. е. Латинською мовою написані видатні історичні та літературні твори давніх римлян, праці славнозвісних учених Європи епохи Середньовіччя, Відродження, Просвітництва(Томаса Мора, Еразма Роттердамського, Томазо Кампанелли, Баруха Спінози, Ісаака Ньютона, Юрія Дрогобича, Миколая Коперніка, Станіслава Оріховського, Теофана Прокоповича, Михайла Ломоносова, Григорія Сковороди, Миколи Пирогова та ін.)

Свою назву латинська мова одержала від назви народу – латинів, які в давні часи мешкали на невеликій території Latium (Лацій) у центрі Апеннінського півострова, пізніше вони стали називатися римлянами (від назви їхнього столичного міста – Рим.).

Римляни створили величезну Римську імперію, що простяглася з заходу на схід від Піренейського півострова до Молдови, а з півночі на південь – від Британських островів до узбережжя Африки й Малої Азії. У різні часи римські легіонери підкорили народи, які населяли території сучасних Іспанії, Португалії, Франції, Англії, Швейцарії, країни Балканського півострова, Малої Азії, Північної Африки та ін.

У підкорених регіонах римляни зустрілися з різними за культурою місцевими народами. Якщо у західних регіонах здебільшого рівень культури був набагато нижчий від римського, то на сході римляни зіткнулися з давніми греками, активно засвоювали досягнення еллінської науки, літератури і мистецтва, і все це до потреб своєї ж власної культури.

Після падіння Римської імперії латинська мова тривалий час залишалася мовою науки, дипломатії, освіти, релігії в країнах Західної Європи, що сприяло її збагаченню за рахунок духовних надбань майже усіх європейських народів. Однак зміцнення і подальший розвиток національних мов поступово стали обмежувати використання латини в багатьох сферах.

За лінгвістичною класифікацією латинська мова належить до романської групи мов індоєвропейської сім'ї, куди, поряд з іншими мовними групи, входять і слов'янські мови, у тому числі українська. Природно, що при вивченні латини як спорідненої мови, що мала спільну прамову зі слов'янськими мовами, чимало явищ фонетики, морфології, синтаксису, лексики в українській стануть більш зрозумілими. Особливо помітний історичний зв'язок між мовами у лексиці й фразеології як

західноєвропейських, так і російської та української мов. Латинська мова сьогодні продовжує бути невичерпним джерелом їх поповнення. Словотворчі елементи латини, як і наукової давньогрецької мови, широко використовуються при утворенні нової наукової термінології. В українській мові багато слів латинського походження. Серед них – екзамен, консультація, лекція, диктант, студент, доцент, професор, університет, інститут, факультет, література, культура, лінгвістика, консенсус, альтернатива, плюралізм, конверсія, дивіденди, федерація, приватизація, сепаратизм та інші, які майже щодня чуємо у школі, по радіо і телебаченню, читаємо в газетах і журналах.

У сучасних мовах різних народів часто вживаються латинські прислів'я, приказки, сентенції, крилаті вислови відомих державних діячів Давнього Риму, видатних діячів античної культури й культури наступних часів. З них багато відомих, наприклад:

- Спіши поволі! – *Festina lente!*
- Відпочинок після праці – *Otium post negotium.*
- Те, що дозволено Юпітерові, не дозволено воліві – *Quod licet Iovi, non licet bovi.*
- Друг Платон, але істина дорожча – *Amicus Plato, sed magis amica veritas.*
- Повторення – мати вчення – *Repetitio est mater studiorum.*
- Вчимося не для школи, а для життя – *Non scholae, sed vitae discimus.*

Римська література збагатилася творами Лукреція, Катулла, Цезаря, Цицерона, Вергілія, Горація, Овідія, Проперція, Тібулла та ін. Завдяки таланту й майстерності цих видатних письменників латинська мова на цьому етапі розвитку набула яскравої виразності, виняткового лаконізму, стилістичної різноманітності.

І літературна, і народна латинська мови відіграли виняткову роль в історії європейської науки, культури. Тому вивчення латинської мови сприятиме розширенню загальнокультурного рівня, дає можливість ознайомитись з творами римської літератури, з багатою спадщиною античних народів. Наука і культура античності стали фундаментом для європейської науки і культури, отже вивчення латини слугуватиме глибшому розумінню явищ культури наступних часів і допоможе студентам увійти краще підготовленими до храму загальнолюдських цінностей.

ЛАТИНСЬКИЙ АЛФАВІТ

Латинські літери	Назва літери	Вимова та приклади
A,a	а	А atrium (атріум — передсердя)
B,b	бе	Б bilis (біліс — жовч)
C,c	це	ц cerebrum (церебрум — головний мозок)
		к caput (голова)
D,d	д	д derma (дерма — шкіра)
E,e	е	е pes (пес — нога)
F,f	еф	ф furunculus (фурункулюс — фурункул)
G,g	ге	г (як російське "г") gaster (гастер — шлунок)
H,h	га	г (як українське "г") habitus (габітус — зовнішній вигляд).
I,i	і	і intestinum (інтестинум — кишка)
		й iugularis (югуляріс — яремний)
J,j	йота	й jejunum (єюнум — порожня кишка)
K,k	ка	к kalium (каліум — калій)
L,l	ель	ль labium (лябіум — губа)
M,m	ем	м mamma (мамма — молочна залоза)
N,n	єн	н naris (наріс — ніздря)
O,o	о	о oculus (окулус — око)
P,p	пе	п palatum (палятум — піднебіння)
Q,q	ку	пишеться у сполученні з "u" і вимовляються, як в українській мові сполучення "кв" aqua (аква — вода)
R,r	ер	р ramus (рамус — гілка)
S,s	ес	с sinister (сіністер — лівий) з necrosis (некрозіс — змертвіння)
T,t	те	т tibia (тібіа — велика гомілкорова кістка)
U,u	у	у uvula (увуля — язичок)
V,v	ве	в valetud (валетудо — здоров'я)
X,x	ікс	кс radix (радікс — корінь) кз exitus (екзітус — кінець)
Y,y	іпсилон ігрек	l hydrops (гідропс — водянка)
Z,z	зета	з zygotna (зігома — вилиця) ц zincum (цінкум цинк)

Класифікація звуків:

Звуки у латинській мові, як і в українській, поділяються на:

голосні (vocales) :**a,e,i,o,u,y**

приголосні (consonantes):**b,c,d,f,g,h,k,l,m,n,p,r,q,s,t,v,x,z**

Дифтонги (двоголосні): **ae, oe, au, eu.**

Дифтонгічні сполучення: **ch, ph, rh, th.**

N.B. 1. У деяких запозиченнях пишеться **W, w** —дубль "в". Найчастіше це назви синдромів, симптомів, хвороб, реакцій, проб і ін. Наприклад: syndromum Wilsoni (А. К. Вільсон — англійський лікар ХІХ — ХХ ст.), symptoma Westphali (Вестфаль — німецький лікар ХІХ ст.).

2. Літера **j** введена в латинський алфавіт ученими-гуманістами у ХVІ ст. У староримському алфавіті її не було. Допускається двояке написання медичних термінів: jejunum —jejunum; iugularis—jugularis. Слід зазначити, що у Міжнародній анатомічній номенклатурі усталився другий варіант.

3. З великої літери пишуться:

- а) власні імена (Hippocrates — Гіппократ, Cicero — Ціцерон);
 б) назви міст, місяців, народів і похідні від них прикметники (Roma — Рим, populus Romanus — римський народ, Januarius — січень);
 в) у рецептах назви рослин, хімічних елементів, лікарських препаратів (Valeriana — валеріана, Urtica — кропива, Ferrum — залізо, Hydrogenium — водень, Streptocidum — стрептоцид);
 г) перша літера кожного рядка рецепта і перша літера речення.

ВИМОВА ПРИГОЛОСНИХ

Більшість приголосних вимовляється, як відповідні звуки українського алфавіту. Зупинимося на тих, які мають різне звучання залежно від позиції у абзаци.

С перед **e, i, y, ae, oe** відповідає звучанню українського “ц”

sega (цера) –віск,	cystis (цистис) – міхур,
cerebrum (церебрум) –головний мозок,	cervix (цервікс) — шия, шийка,
centum (центум) –сто,	cytus (цітус) — клітина,
recipe (реціне) –візьми,	caecum (цекум) — сліпа кишка,
medicina (медіцина) – медицина,	pharmaceuticus (фармацеутикус) —
cito (ціто) – швидко,	фармацевтичний.

С, с вимовляється, як українське “к” у такій позиції:

а) **перед а, о, у:**

calcium (кальціум) — кальцій,
 collum (коллум) — шия,
 circulus (ціркулюс) — коло,
 caput (капут) –голова,
 calor(кальор)-тепло, жар,
 color(кольор) –колір,
 costa(коста)- ребро,

medicus(медікус) –лікар,
 cutis(кутіс)-шкіра.

б) **перед приголосними:**

cranium (краніум) — череп,
 scapula (скапуля) — лопатка.

в) **в кінці слова:**

lact (ляк) — молоко,
 hinc (гінк) — цей.

G, g вимовляється, як російське “г”:

gutta (гутта) — крапля,
 glandula (гляндуля) — залоза,
 guttur(гуттур)-горло,
 genu(гену)- коліно,

gena(гена)- щока,
 gramma(грама) – грам,
 gaster(гастер) – шлунок.

H, h вимовляється, як “г” в українській мові (придихове г):

habitus (габітус) — зовнішній вигляд,
 hormonum (гормонум) — гормон,
 homo(гомо)-людина,

humanus(гуманус)- людський,
 herba(герба)- трава,
 hepaticum (гепатікум) - печінка людини.

I, i на початку складу перед голосними, між двома голосними читається “й”:

iuvenilis (ювеніліс) — юнацький,
 maialis (маяліс) — травневий,
 iecur(йекур)-печінка тварини,
 ius(йус)- право.

sinister (сіністер) — лівий,
 vita(віта)- життя,
 victoria (вікторія)- перемога
 iter(ітер)-шлях,

У інших положеннях „і” вимовляється, як в українській мові:

ignis(ігніс)-вогнь,
 gingiva(гінгіва)-ясна.

У словах, запозичених з грецької мови, **i** на початку складу перед голосним не йотується (вимовляється “і”): iodum (іодум) — йод, iater (іатер) — лікар. Така ж вимова **i** у похідних: psychiater (псіхіатер) — психіатр, heriater (геріатер) — геріатр.

K, k у всіх позиціях вимовляється, як в українській мові **“к”**, пишеться досить рідко, в одному латинському слові

Kalendae (календе) — перший день кожного місяця (звідси слово "календар") та в іншомовних словах:

kalium — калій,

kefir — кефір,

keratoma — роговий наріст,

keratinum — рогова речовина,

keratitis — запалення рогової оболонки,

kinesis — рух

та у деяких інших словах, зокрема у назві лікарського препарату з групи вітаміну К — Vikasolum — вікасол.

L, l вимовляється м'яко. Тут слід звернути увагу на звукові варіанти наступного після **“l”** голосного:

planta (плянта) — рослина,

lacrima (лякріма) — сльоза,

ligamentum (лігаментум) — зв'язка,

lapsus (ляпсус) — помилка,

labium (лябіум) — губа,

lobus (льобус) — доля,

luna (люна) — Місяць,

ulna (ульна) — локтева кістка,

scolumna (колюмна) — стовп,

palma (пальма) — долоня.

S, s за вимовою відповідає українському звукові **“с”**:

sanus (санус) — здоровий,

ramus (рамус) — гілка,

Sol (соль) — Сонце,

solve (сольве) — розчини,

sal (саль) — сіль,

manus (манус) — рука,

miscere (місце) — змішай,

signa (сігна) — познач,

Solve in aqua. — Розчини у воді.

Misce. Da. Signa. — Змішай. Видай. Познач.

S вимовляється, як український звук **“з”** у таких положеннях:

а) між голосними:

nasus (назус) — ніс,

narcosis (наркозіс) — наркоз,

petrosus (петрозус) — кам'янистий,

basis cranii (базіс краніі) — основа черепа

б) між голосним та приголосним **m** або **n**:

botulismus (ботулізмус) — ботулізм, отруєння ковбасною отрутою,

extensor (екстензор) — розгинач,

neoplasma (неоплязма) — новоутворення, spasmus (спазмус) — спазм,

mensura (мензура) — мензурка

organismus (організмус) — організм

X, x відповідає українським буквосполученням **“кс, кз”**:

1) у більшості слів читається **“кс”**: radix (радікс) — корінь, apex (апекс) — верхівка, xeriformium (ксероформіум) — ксероформ (назва лікарського препарату), lux — світло, rex — мир, mixtura — мікстура.

2) на початку слова між голосними вимовляється **“кз”**: exitus (екзітус) — кінець (смертельний), exacte (екзакте) — точно, Signa exacte — Познач точно. Exitus letalis — Смерть.

Z, z запозичена з грецького алфавіту і зустрічається у словах грецького походження;

z — відповідає українському звукові **“з”**:

zona (зона) — зона, пояс,

zygoma (зігома — вилиця),
zoon (зоон) — тварина,
zymasa (зимаза) — фермент спиртового бродіння.
У словах негрецького походження **z** читається як "**ц**":
zincum (цинк) — цинк,
influenza (інфлюенца) — інфлюенца (один з видів грипу).

ЛІТЕРА "Y"

Літера "іпсилон", у математиці "ігрек", тобто "i" грецьке, запозичена з грецького алфавіту, у будь-яких позиціях відповідає українському звуку "**ї**"; пишеться у словах та у термінотворчих елементах грецького походження.

Слід звернути увагу на написання і значення часто вживаних у медичній термінології грецьких коренів та префіксів:

hyper-	— вказує на збільшення, підвищення, понад: hypertonia — підвищений артеріальний тиск, hyperglycaemia — збільшений вміст цукру в крові;
hypo-	— вказує на зменшення, зниження, під: hypoglycaemia — зменшений вміст цукру в крові, hypotonia — знижений артеріальний тиск;
dys-	— вказує на порушення, розлад: dystonia — порушення тонусу, dyskinesia — розлад рухів, координації, dyspnoë — ядуха;
syn-(sym)-	— вказує на поєднання, на зв'язок з чимось, кимсь: symbiosis — співжиття, synthesis — поєднання, syndromum - синдром;
poly-	— означає багато: polyvitaminum — комплекс вітамінів, polyvalvaccinum — комплекс вакцин;
hydr-(o)- ox-(y)-	— вказує на наявність води: hydrops — водянка; — означає кисло, вказує на наявність кисню: oxugenium — кисень;
pyr-	— вказує на вогонь, жар: antipyretica (remedia) — жарознижувальні засоби;
my-(o)-	— м'яз: myologia — наука про м'язи (розділ анатомії); myoma- м'язова пухлина.
myk-(c)- glyk-(c)-	— гриб: mycosis — грибкове захворювання; — солодкий: glycaemia — вміст цукру в крові; Glucosum - глюкоза;
cycl-	— коло: encyclopaedia — енциклопедія (буквально — коло знань), tetracyclinum — тетрациклін.

Вправи до теми:

1. Прочитайте, поясніть вимову голосних:

ana — порівну, dens — зуб, pes — нога, flos — квітка, manus — рука, facies — обличчя, поверхня, aris — бджола, Viola — фіалка, avis — птах, aorta — аорта, animal — тварина, fossa — яма, Salvia — шавлія, littera — літера, nervus — нерв, vas — судина, vena — вена, rete — сітка, vertebra—хребець, sapo — мило, pus — гній, truncus—стовбур, frons — лоб, dies—день, bovinus—бичачий, frigidus—холодний, internus—внутрішній, iecur — печінка (тваринна), impar — нерівний, majalis — травневий, pyramis — піраміда, juvenus — молодість, Jupiter — Jovis (род.відм.) — Юпітер, римський верховний бог, iuvare—допомагати, iucundus — приємний, jugularis — яремний, linimentum — рідка мазь, Julius — Юлій, чоловіче ім'я, iacere — лежати, immobilis — нерухомий, embryo— ембріон, iodum — йод, Juniperus — ялівець, Juglans — волоський горіх, innominatus — безіменний, jejunum — порожня кишка,

iudicare — судити, injectio — впорскування, Opium — опій, ligamentum — зв'язка, fibula — мала гомілка, odor — запах, ductus — протока, хід, ars — мистецтво, Ferrum — залізо, pons — міст, parvus — малий, terra — земля, tuba — труба, vomer — леміш, regio — ділянка, tendo — сухожилок.

2. Запам'ятайте особливості вимови приголосних g, h, l, k:

gaster — шлунок, digitus — палець, gutta — крапля, genu — коліно, lege artis — за законом мистецтва, glycerinum — гліцерин, vulgaris — звичайний, glandula — залоза, gracilis — тонкий, приємний, signatura — позначення, mucilago — слиз, gemma — брунька, sagittalis — стрілоподібний, gelatinosus — желатиновий, vagus — блукаючий; homo — людина, herba — трава, hepar — печінка, habitus — зовнішній вигляд, humus — земля, hyoideus — у анатомії — під'язиковий, буквально — схожий на свиняче рило, блювотний корінь, hypnosis — сон, Hippocrates — Гіппократ, Hydrargyrum — ртуть, hirudo — п'явка, humerus — плечова кістка, плече, hydrops — водянка, Hydrogenium — кисень, habere — мати, hepatitis — гепатит, herpes — пухирчастий лишай;

mel — мед, fel — жовч, sal — сіль, sol — сонце, folium — листок, ala — крило, pulmo — легеня, Plantago — подорожник, oculus — око, myologia — наука про м'язи, longus — довгий, latus — широкий, mandibula — нижня щелепа, oleum — олія, valvula — клапан, lupus — вовк, locus — місце, cartilago, — хрящ, ligamentum — зв'язка; skeleton (варіанти: sceleton, sceletum, skeletum) — скелет, kefir — кефір, Kalium — калій, Kalendae — календи, перший день кожного місяця, keratitis — запалення рогової оболонки, Kaolinum — біла глина.

3. Прочитайте, зверніть увагу на подвійні варіанти вимови літер c, s, x, z:

caries — карієс, костіда, acidum — кислота, articularis — суглобовий, bacca — ягода, cylindricus — циліндричний, cor — серце, skeleton (sceletum) — скелет, cornu — ріг, ріжок, Cuprum — мідь, cutis — шкіра, clavicula — ключиця, cavitas — порожнина, заглиблення, cancer — рак, Calendula — календула, нагідки, butyrum Cacao — масло какао, Calcium — кальцій, occiput — потилиця, canalis — канал, collega — товариш по роботі, cerebellum — мозочок, cellula — клітина, cadaver — труп, costa — ребро, color — колір, bucca — щока,

casus — випадок, cataplasma — припарка, divisio — поділ, basis — основа, nasus — ніс, prognosis — прогноз, commissura — спайка, ossa — кістки, posterior — задній, saluber — здоровий, sapo — мило, spissus — густий, crassus — товстий, gargarisma — полоскання, sensus — відчуття, transversus — поперечний, transfusio — переливання (крові), Sulfur — сірка, plasma — плазма, spasmus — спазм, incisura — вирізка; externus — зовнішній, maximus — найбільший, index — вказівний палець, pux — горіх, simplex — простий, hexor — згинач, cortex — кора, extensor — розгинач, Xeroformium — ксероформ, mixtus — змішаний, examinatio — огляд, sossux — куприк, exulceratus — вкритий виразками, exitus letalis — смерть, laxans — послаблюючий, extremitas — кінцівка, extractum — витяжка, peroxydum — перекис, pix — смола, arax — верхівка, radix — корінь; benzoas — бензоат, trapezius — трапецієподібний, Zincum — цинк, Leuzea — левзея, horizontalis — горизонтальний, azygos — непарний, protozoa — найпростіші тварини, influenza — грип, zygotoma — вилиця; Oryza — рис, zoon — тварина, zoster — пояс, zygotoma — зигота, Zingiber — імбир, zyuma — закваска.

Лекція 2. ПРАВИЛА ЧИТАННЯ ДИФТОНГІВ І ДИГРАФІВ ТА ІНШІ ПРАВИЛА ЧИТАННЯ. НАГОЛОС У ЛАТИНСЬКИХ СЛОВАХ.

СПОЛУЧЕННЯ ГОЛОСНИХ (Диграфи. Дифтонги)

Сполучення двох голосних, які вимовляються одним звуком, називається диграфом, а одним складом — дифтонгом.

Ае та **ое** відповідають українському звуку “е”:

haema (гема) — кров,	gangraena (гангрена)—гангрена,
aegrotus (егротус) — хворий,	змертвління,
foeniculum (фенікулюм) — кріп,	саесум —(цекум)сліпа кишка,
oedema (едема) — набряк,	foetus — (фетус)зародень,
diaeta — (діета)спосіб життя,	coelia — (целіа)черевна порожнина.

У тих випадках, коли ці графічні сполучення читаються роздільно, тобто кожен голосний вимовляється окремо, над **е** ставиться дві крапки **аѐ, оѐ**

aër (аер) — повітря,
poëta (поета) — поет,
pnoë (пное)- дихання.

Ау вимовляється середньо між українськими “ау” та “ав”:

auditus (аудітус) — слух,	Aurum (аурум)- золото,
causa (кауза) — причина,	auris(ауріс) – вухо.

Еу вимовляється середньо між українськими “еу” та “ев”:

pleura (плеура) — плевра,	neurosis(неурозіс)- невроз,
pneumonia (пнеумонія) — пневмонія,	Euroa(еуропа) – Європа.
запалення легень,	

Вправи до теми:

1.Прочитайте слова, правильно вимовляючи диграфи та дифтонги:

aequalis — рівний, aegritudo — хвороба, haema — кров, gangraena — гангрена, змертвіння, aether — ефір, саесум— сліпа кишка, praesens — теперішній, dens praemolaris — малий кутній зуб, Graecus — грецький, sphaera — куля, Crataegus — глід, diaeta — спосіб харчування, phlyctaena —пухир на шкірі, Althaea — алтея, praescribere — приписувати, praematurus — передчасний, vertebrae — хребці; coeliacus — черевний, foetor — неприємний запах, сморід, роета — вірш, поема, oesophagus — стравохід, lagena — пляшка, арное — відсутність дихання, foetus — зародок, Foeniculum — кріп, фенхель, uropoeticus — сечотворний, oedema — набряк, haemoptoe- кровохаркання, coelia — черевна порожнина; ditivus — слуховий, trauma — травма, autopsia — розтин і огляд трупа, cauda — хвіст, autointoxicatio — самоотруєння, Aurum — золото, auscultare — вислуховувати, nausea — нудота, nauta — плавець, auris — вухо; neurologia — вчення про нервову систему, pharmaceuta — фармацевт, neurocranium — череп, який містить мозок, Euphyllinum — еуфілін, genus neutrum — середній рід, leucocytus — лейкоцит, Eucalyptus — евкаліпт, rheumatismus — ревматизм.

БУКВОСПОЛУЧЕННЯ з h — ch, th, rh, ph

Сполучення з **h — ch, th, rh, ph** пишуться в словах, запозичених переважно з грецької мови: **ch** — відповідає українському “**х**”:

chondros — хрящ,
chirurgus — хірург,

chole — жовч;
charta — папір.

ph — “**ф**”:

pharmakon (фармакон) — ліки,
phosphorus (фосфорує) — фосфор,
phasis — фаза,

diaphragma — грудинно — черевна
перегородка.

rh — “**р**”:

rhizoma (різома) — кореневище,
rhaphe (рафе) — шов,
Rheum(реум) - ревінь

th—“**т**”

therapia (терапія)—лікування,
thorax (торакс)—грудна клітка,
thea — чай,

theatrum - театр,
aether - ефір.

Н.В. Зверніть увагу на буквосполучення sch, яке читається як sx (s-ch). Проте у професійному лікарському середовищі його вимовляють як **ш**. Таке звукове відхилення слід вважати своєрідним професіоналізмом: ischias (ішіас у медичній сфері — ішіас) — один із видів радикуліту; schizophrēnia — схізопфренія (у медичній сфері — шизофренія) — психічне захворювання; ischaemia — ішемія (у медичній сфері — ішемія) — місцеве недокрів'я та ін.

Вправи до теми

1. Запам'ятайте правила вимови буквосполучень у словах грецького походження:

chole — жовч, bronchus — бронх, cholecystis — жовчний міхур, charta — папір, Chamomilla — ромашка, Chloroformium — хлороформ, stomachus — шлунок, chirurgus — хірург, arachnoideus — павутинний, Chelidonium — чистотіл, chronicus — хронічний, chloridum — хлорид, chorda—струна, ischiadicus — сідничний, ischuria — затримка сечі, splanchnocranium — вісцеральний череп, schema — схема, concha — раковина;

encephalon—головний мозок, arphonia — втрата голосу, lymphaticus — лімфатичний, nephritis—запалення нирки, diaphragma—діафрагма, перетинка, pharynx — глотка, phosphas — фосфат, phalanx — фаланга, кісточка пальця, pharmakon — лікарський препарат, ліки, xiphoides — мечоподібний; Ichthyolum — іхтіол, asthenia — безсилля, asthma — астма, задуха, athleta — атлет, typhus exanthematicus — висипний тиф, thyreoides — щитоподібний, Thermopsis — термопсис, ethmoidalis — решітчастий, Terebinthina — живиця, labyrinthus — лабіринт, aethylicus — етиловий, catharticus — проносний.

rhaphe — шов, Rheum — ревінь, rhomboideus — ромбоподібний, rhizoma — кореневище, rhexis — розрив, rhachis — хребет, Rhamnus — крушина, rhythmicus — ритмічний, haemorrhagia — кровотеча.

БУКВОСПОЛУЧЕННЯ ngu, qu, ti, su

ngu

перед голосним вимовляється як “нгв”:

sanguis (сангвіс) — кров,
lingua (лінгва) — язик;

перед приголосним — “нгу”:

angulus (ангулюс) — кут,
longus (льонгус) — довгий

qu буква q пишеться тільки у сполученні з u, разом вони вимовляються як “кв”:

aqua (аква) — вода,
Quercus (кверкус) — дуб,
quinque (квінкве) — п'ять.

ti перед голосним вимовляється як “ці”:

injectio (ін'єкціо) — впорскування,
auscultatio (аускультацио) — вислуховування.

ti перед приголосними, під наголосом та перед буквами s,t,x вимовляється як “ті”:

combustio (комбустіо) — опік,
ostium (остіум) — вхід,
mixtio (мікстіо) — змішування,
tinctura (тінктура) — настійка
intestinum (інтестіnum) — кишка

su читається як “св” перед голосними, у разі утворення з нею одного складу:

suillus (суіллюс) — свинячий,
consuetudo (консвєтудо) — звичка,
suavis (свавіс) — приємний.

su читається як “сү” перед приголосними:

sulcus (сульткус) — борозда,
Sulfur (сультфур) — сірка.

Виключення:

suus (суус) — свій,

sua (суа) — своя

suum (суум) — своє — у випадку, коли з наступною голосною не утворюється один склад, читається “сү”.

Вправи до теми:

1. Запам'ятайте правила вимови буквосполучень ngu, qu, ti, su:

distinguere — розрізняти, sublingualis — під'язиковий, singularis — одинна, angulus — кут, fungulus — грибок, pinguis — жирний, Sanguisorba — родовик, lingua — язик, unguentum — мазь, ungula — копито;

squamosus — лускатий, quantitas — кількість, qualitas — якість, Equisetum — хвощ, quantum satis — скільки потрібно, antiquus — стародавній, античний, liquidus — рідкий, quaterni — по чотири, utraque — кожна з двох, frequens — прискорений, obliquus — косий, quadriceps — чотириголовий, quotidie — щоденно, Quercus — дуб, quindecim — п'ятнадцять, liquor — рідина, aqua — вода, coquere — готувати;

repetitio — повторення, palpatio — промацування, tinctura — настоянка, circulatio sanguinis — кровообіг, festinare — поспішати, periostitis — запалення окістя, constituens — формотворчий, Triticum — пшениця, tibialis — великогомілковий, ostium — отвір, vitium cordis — вада серця, otium post negotium — відпочинок після справи, titillatio — лоскотання, inflammatio — запалення, combustio — опік, mixtio — змішування; consuetudo — звичка, suaviter — приємно, consuescere — звикати, sua sponte — з власної волі, suus — свій, suadere — радити, пропонувати, sulcus — борозна, causa sui — річ у собі, suum cuique — кожному своє, suillus — свинячий.

2.Знайдіть в українській мові похідні слова від латинських.

Зразок виконання: manus — рука — мануфактура, манускрипт, мануальний.

Sanatorium, immobilis, ab origine, studere, habere, locus, dens, oculus, antiquus, basis, optimus, major, pessimus, servare, aqua, populus, nauta. anima, bellum, cura, directus, filia, genus, herba, humanus, lectio, memoria, niger, numerus, gaster, alimentatio, observare, odium, ordinare, parare, patria, permanere, pluma, probare, fundus, rarus, recipere, vulgus, salutare, separare, sol, odor, oppositus.

НАГОЛОС

Наголос виражається посиленням голосу у вимові одного (наголошеного) складу слова.

У кожній мові наголос ставиться за визначеними правилами. Слово в латинській мові ділиться на склади за тими ж самими правилами, що і в рідній мові. Кількість складів перевіряється кількістю голосних звуків у слові. Наголос у латинських словах падає на другий або третій склад від кінця слова. Ніколи наголос не падає на четвертий склад від кінця слова.

Склади у латинських словах для зручності рахують від кінця слова :

ma-nus - рука; ar-ti-cu-la-ti-o – суглоб

2 1 6 5 4 3 2 1

На другий склад від кінця слова наголос падає тільки тоді, коли цей склад довгий: gangraena, sinister, reflexus, vesica.

Якщо другий склад від кінця слова короткий, то наголос падає на третій склад, довгота якого ролі не грає: (o)esophagus.

У двоскладових словах наголос ставиться на другий склад від кінця слова: aqua, lingua.

Склади, як і голосні, поділяються на довгі й короткі. Знак довготи (-) вказує на наголос, знак короткості (~) — на ненаголошений склад.

Правила довготи

1. Дифтонги та склад, у який входить дифтонг, довгі: di-ae-ta— спосіб життя, Al-thae-a - алтея, проскурняк.

2. Якщо за голосним іде два чи більше приголосних або **x** чи **z**: pro-fun-dus — глибокий, si-nis-ter — лівий, com-ple-xus — комплекс, сукупність, O-ry-za — рис.

3.Суфікси -al-, -ar-, -at-, -ut-, -ur-, -in — довгі : mandibularis — нижньощелепний, spongiosus- губчастий, apertura — отвір, lateralis — бічний, frontalis—лобний, gingivitis — запалення ясен, gastritis — запалення слизової оболонки шлунка

Правила короткості

1.Голосна і склад короткі, якщо після голосного іде голосний (Vocalis ante vocalem brevis est — голосний перед голосним короткий) або h: ti-bi-a — велика гомілкорова кістка, cu-ra-ti-o — лікування, ex-tra-hunt — витягають.

2. Сполучення приголосних **b, p, d, t, c, g**, з буквами **l** чи **r** не дають довготи складу і не розбиваються на склади: ver-te-bra — хребець, se-re-brum — головний мозок.

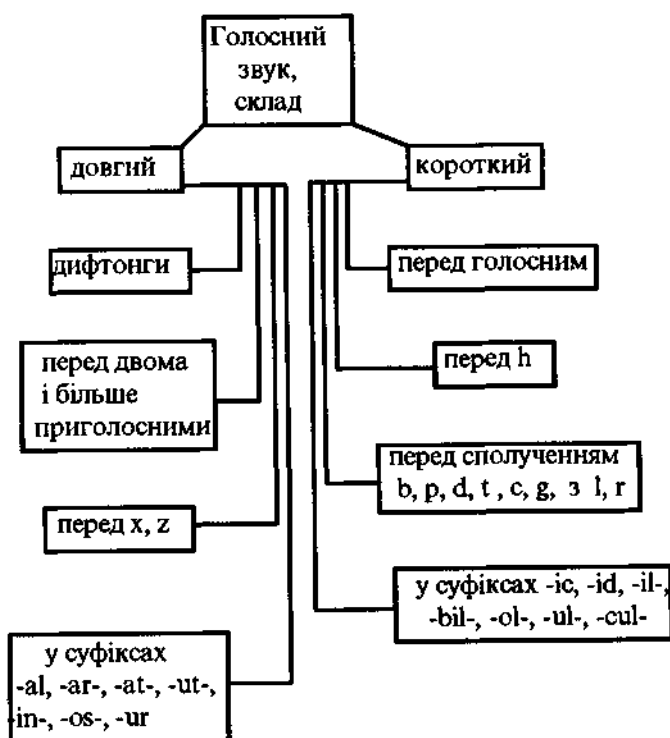
3. Не подовжують голосного і не розділяються на склади буквосполучення ch, th, rh, ph: sto-ma-chus — шлунок.

4.Суфікси -ul-, -cul-, -o1-, -bil-, -il-, -id-, -ic- короткі, наголос у словах цієї групи ставиться на третій склад від кінця слова: capitulum — голівка, clavicula — ключиця, scapula — лопатка, malleolus — молоточок, operaylis — операбельний.

Якщо за вказаними правилами не можна визначити місце наголосу за положенням, слід звернутись до словника.

ГРАФІЧНЕ ЗОБРАЖЕННЯ ДОВГОТИ І КОРОТКОСТІ ЗВУКІВ І СКЛАДІВ

Вправи до теми:

1. Поділіть слова на склади, визначте довготу чи короткість другого складу:

lambdoideus — лямбдоподібний, malignus—злюякісний, myocardium — серцевий м'яз, peritoneum — очеревина, subrotundus — округлий, Viburnum — калина, trochanter — вертлюг, superficies — поверхня, contraho — я стягую, convexus — опуклий, adultus —дорослий, diversus — різний, Belladonna — беладона, complexus — сукупність, depressus — пригнічений, expiratio — видих, epiglottia—надгортанник, filiformis — ниткоподібний, integumentum — покрив, laryngeus — гортанний, Oryza — рис, papilla — сосочок, profundus — глибокий, sinister — лівий, sudorifer — потогінний, stomachus — шлунок,

extremitas — кінець, tussis — кашель, axis — вісь, cervix — шия, centimetrum—сантиметр, sagitta — стріла, sphaera — куля, Ephedra — ефедра, хвойник, Chamomilla — ромашка, Tormentilla — перстач, accessorius — додатковий, vertebra — хребець, tabuletta — таблетка, idaeus — садовий, reliquus — залишений, exemplum — приклад, deferens — виносний, відвідний, inlaesus — непошкоджений, medulla — спинний мозок, palpebra — повіка, triquetrus — трикутник, maxilla — верхня щелепа, margo — край.

2. Прочитайте, зверніть увагу на наголос у поданих нижче словах, запам'ятайте їх:

abdomen — живіт, adamantinus — міцний, як сталь, aditus — вхід, amygdala — мигдалик, anonymus — безіменний, apophysis — відросток, bigeminus — подвійний, cadaver — труп, cartilago — хрящ, cerumen — вушна сірка, crystalthus — прозорий, як кришталь, sertinus — пізній, diastema — проміжок між зубами, diploe — губчаста речовина кісток, incislvus — різцевий, duodehum — дванадцятипала кишка, fenuna — жінка, foramen — отвір, gingivae — ясна, harmonia — гармонія, hernia — грижа, intimus — внутрішній, lacerus — розірваний, lamina — пластинка, obliquus — косий, olecranon — ліктьовий відросток, declive — уклін, opponens — протиставний, orbita — колесо, palatum — піднебіння, plalysma — підшкірний м'яз шиї, prostata — передміхурова залоза, scalenus — драбинчастий, senilis — старечий, masseter — жувальний (м'яз), meatus — хід, прохід, pylorus — воротар, saluber — цілющий, collega — товариш по роботі, колега, pharmacopola — фармацевт, diabetes — діабет.

Лекція 3. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО ДІЄСЛВО. АКТИВНИЙ СТАН. ДІЄСЛОВО ESSE У PRESENS INDICATIVI ACTIVI.

В медичній термінології дієслово вживається головним чином в рецептурі. Для вірного складання рецепту ми вивчаємо форми наказового та умовного способу.

У латинській мові дієслова мають:

два числа : singularis (однина), pluralis (множина);

три особи: persona prima — перша особа;

persona secunda — друга особа;

persona tertia — третя особа;

три способи: modus indicativus — дійсний спосіб;

modus coniunctivus — умовний спосіб;

modus imperativus — наказовий спосіб;

два стани: genus activum — активний стан; genus passivum — пасивний стан;

шість часів: tempus praesens — теперішній час (інші часи програмою з латинської мови не передбачені);

неозначену форму - infinitivus.

ДІЄВІДМИНИ (CONIUGATIONES)

Дієслова поділяються на чотири дієвідмини.

Неозначена форма дієслів закінчується на -re: palpare — промацувати, docere — навчати, solvere — розчиняти, nutrire — годувати.

Дієвідміна може визначатися за неозначеною формою.

Дієслова, що закінчуються в інфінітиві

на -are, належать до першої дієвідмини (sanare — оздоровляти),

на -ere — до другої дієвідмини (miscere — змішувати, habere — мати),

на -ere — до третьої дієвідмини (vivere — жити, tegere — покривати),

на -ire — до четвертої дієвідмини (audire — слухати);

б) за закінченням основи теперішнього часу. Основу дієслів першої, другої та четвертої дієвідмін визначають шляхом відкидання -re від неозначеної форми, в третій дієвідміні для визначення основи відкидається -ere.

Неозначена форма	Основа	Закінчення основи	Дієвідміна
signa-re — позначати	signa-	-a-	I
stude-re — вчитися	stude-	-e-	II
divid-re - ділити	divid-	приголосний	III
audire — слухати	audi-	-i-	IV

ДОПОМІЖНЕ ДІЄСЛОВО ESSE (бути)

Теперішній час дійсного способу (Praesens indicativi)

Singularis

Pluralis

1 особа sum -(я) e

sumus — (ми) e

2 особа es -(ти) e

estis — (ви) e

3 особа est -(він, вона, воно) e

sunt — (вони) e

N.B. 1. При відмінюванні латинських дієслів особові займенники не вживаються: curamus — ми лікуємо; auscultant aegrotam — вони вислуховують хвору, їхню роль виконують особові закінчення.

**ТЕПЕРЕШНІЙ ЧАС
ДІЙНОГО АКТИВНОГО І ПАСИВНОГО СТАНУ
(PRAESENS INDICATIVIACTIVI ET PASSIVI)**

Загальне правило відмінювання дієслів: до основи додаються особові закінчення. Ми розглянемо утворення найбільш вживаних в перекладах нескладних речень форм дієслів 3 особи однини і множини активного і пасивного стану.

Особові закінчення дійсного способу

Activum			Passivum	
	Singularis	Pluralis	Singularis	Pluralis
persona tertia	-t	-nt	-tur	-ntur
Зразок відмінювання дієслів				
Дієвідміна	Перша	Друга	Третя	Четверта
Неозначена форма	auscultare	miscere	dividere	nutrire
Основа дієслова	auscultat-	miscet-	divid-	nutri-

Вправи до теми

1. Утворіть від форми першої особи неозначену форму дієслова: solvo, dignosco, valeo, palpo, verito, recipio, misceo, finio, formo, nomino, sano, monstro, habeo, conjungo, sumo, tego.

2. Визначте особу і число дієслів:

audimus, sentit, debet, curat, nominant, misces, repetitis, format, sterilisamus, vides, tegunt, curatis, nutriunt, sumit, distinguimus, student, sejungit.

3. Перепишіть дієслова, підкресліть їх основу, визначте, до якої дієвідміни вони належать.

Dáre — давати	Legére — читати
Recipére — брати	Habére — мати
Audíre — слухати	Scíre — знати
Miscére — змішувати	Tegére — покривати
Sterilisáre — стерилізувати	Laboráre — робити
Repetére — повторяти	Finíre — кінчати
Signáre — позначати	Docére — учити
Dividére — ділити	Discére — учитися
Auscultáre — вислуховувати	Vertére — вертіти
Palpáre — прощупувати	Agglutináre — приклеювати
Addére — додавати	Vivére — жити
Filtráre — фільтрувати	Agitáre — збовтувати
Solvére — розчиняти	Sentíre — відчувати
Conspérgere — обсипати	Coquére — варить
Serváre — зберігати	Vidére — бачити
Infundére — наливати	Extendére — намазувати
Praeparáre — приготувати	Coláre — цідити
Sanáre — виліковувати	Terére — терти

НАКАЗОВИЙ СПОСІБ (IMPERATIVUS)

Наказовий спосіб має форму другої особи однини і другої особи множини.

Друга особа однини утворюється шляхом відділення -ге від неозначеної форми дієслів усіх дієвідмін.

Друга особа множини наказового способу дієслів першої, другої і четвертої дієвідміни утворюється шляхом додавання до основи теперішнього часу закінчення -te, у третій дієвідміні між основою і закінченням (-te) ставиться з'єднувальна голосна -і (коротке, ненаголошене).

Дієвідміна	Неозначена форма	Основа	Наказовий спосіб	
			Друга особа однини	Друга особа множини
Перша	dare	da-	da — видай	da-te — видайте
Друга	miscere	misce-	misce — змішай	misce-te — змішайте
Третя	dividere	divid-	divide — поділи	divid-i-te — поділіть
Четверта	nutrire	nutri-	nutri — годуй	nutri-te — годуйте

N.B. 1. Друга особа однини дієслів наказового способу вживається під час оформлення рецептів.

2. Заперечна форма наказового способу однини утворюється шляхом додавання до неозначеної форми дієслова *noli* (не бажай) і *nolite* (не бажайте) для множини. Наприклад: *noli signare* — не позначай; *nolite signare* — не позначайте; *noli vertere* — не перегортай; *nolite vertere* — не перегортайте.

Слова для запам'ятовування:

Da cito! – Видай швидко!

Signa exacte. – Познач точно.

Recipe quantum satis (libet). – Візьми скільки потрібно (завгодно).

Misce.Da.Signa. – Змішай. Видай. Познач.

Verte! – Перегорни!

Divide in partes aequales. – Розділи на рівні частини.

Bis repetite! – Повтори двічі!

Sterilisa! – Простерелізуй!

Nota bene! – Зверни увагу!

Noli nocere! – Не зашкодь!

Лекція 4. УМОВНИЙ СПОСІБ ДІЄСЛОВА.

Умовний спосіб вживається в незалежних реченнях, де виражає заохочення, побажання, прохання, наказ, спонукання до дії.

Наприклад: *Sis felix* – Будь щасливий.

Misce.Da.Signa. – Змішай. Видай. Познач. (наказовий спосіб)

Misceatur. Detur. Signetur. - Хай буде змішане, видане, позначене. (умовний спосіб)

Da tales doses numero 6. - Дай такі дози числом 6. (наказовий спосіб)

Dentur tales doses numero 6. –Хай будуть видані такі дози числом 6. (умовний спосіб)

Використовується також у підрядних реченнях мети, причини, наслідку, часу. В медицині вживається головним чином в рецептурі. Наприклад: *Misce, ut fiat pulvis.* – змішай, щоб утворився порошок.

Загальне правило утворення умовного способу активного і пасивного стану: у першій дієвідміні закінчення основи – а- змінюється на –е-, у другій, третій та четвертій – до основи додаються суфікс – а- і особові закінчення.

Найбільш вживаною в рецептурі є 3 особа умовного способу пасивного стану, тому ми розглянемо утворення умовного способу дієслів на прикладі цієї особи.

Особові закінчення

	Activum		Passivum	
	Singularis	Pluralis	Singularis	Pluralis
1 особа	-m	-mus	-r	-mur
2 особа	-s	-tis	-ris	-mini
3 особа	-t	-nt	-tur	-ntur

ДІЄСЛОВО FIO, FIERI (РОБИТИСЯ, УТВОРЮВАТИСЯ, СТАВАТИ)

Дієслово *fiо, fieri* належить до неправильних дієслів: воно має закінчення активного стану, а значення пасивне. Це дієслово в третій особі однини і множини умовного способу вживається в рецептах.

Indicativus Singularis

3. *fiunt* - він (вона, воно) утворюється.

Pluralis

3. *fiunt* – вони утворюються

Coniunctivus Singularis

3. *fiat* — він (вона, воно) нехай зробиться, утвориться, нехай він (вона, воно) буде зроблений, утворений

Pluralis

3. *fiant* — нехай вони будуть зроблені, утворені.

Вправи до теми:

1.Провідмініайте у *praesens conjunctivi activi et passivi*:

lego, ere — читати, збирати; *coquo, ere* — варити; *palpo, are* — промацувати, пальпувати; *praeparo, are* — готувати; *filto, are* — фільтрувати; *divido, ere* — поділяти, ділити; *finio, ire*— закінчувати; *adhibeo, ere* — застосовувати, вживати, *sano, are* — оздоровлювати; *audio, ire* — слухати.

2.Зробіть граматичний розбір, перекладіть речення українською мовою:

1. *Fiat lege artis.*
2. *Stet in loco frigido decoctum.*
3. *Misceatur. Detur. Signetur.*
4. *Misce, ut fiat massa pilularum, e qua formentur pilulae numero. 20. (viginti).*
5. *Misce, fiat suppositorium rectale.*
6. *Dentur tales doses numero. 10. (decem).*
7. *Bis repetatur.*
8. *Butyrum Cacao sit recens, odoris, coloris et salis expers.*
9. *Hoimi organa sensuum dantur, ut videat, gustet, tangat, olfaciat, audiat.*
10. *Linguam Latinam studeamus.*

3.Перекладіть латинською мовою, зверніть увагу на вживання *Coniunctivus* у рецептах:

1. Нехай будуть видані (видати) такі дози.
2. Змішати, щоб утворився порошок.
3. Нехай буде змішано (змішати). Нехай буде видано (видати). Нехай буде позначено (позначити).

4. Приготувати пілюлі за законом мистецтва.
5. Нехай буде утворений. Нехай будуть утворені.
6. Постав (нехай стоїть) у холодному та темному місці.
7. Простерилізувати за законом мистецтва.

Запам'ятайте такі рецептурні вирази!

- Misce, (ut) fiat unguentum.* –Змішай, хай вийде мазь.
Misce, (ut) fiat pasta. -Змішай, хай вийде паста.
Misce, (ut) fiat pulvis.- Змішай, хай вийде порошок.
Misce, (ut) fiant pulveres.- Змішай, хай вийдуть порошки.
Misce, (ut) fiat globulus.- Змішай, хай вийде кулька.
Misce, (ut) fiant globuli.- Змішай, хай вийдуть кульки.
Misce, (ut) fiat suppositorium.- Змішай, хай вийде свічка.
Misce, (ut) fiant suppositoria.- Змішай, хай вийдуть свічки.
Misce, (ut) fiat linimentum.- Змішай, хай вийде рідка мазь.
Misce, (ut) fiant species. -Змішай, хай вийде трав'яний збір.

Лекція 5. ІМЕННИК (NOMEN SUBSTANTIVUM)

ОГЛЯД СИСТЕМИ ІМЕННИКІВ

Іменник у латинській мові, як і в українській, має три роди:

genus masculinum (m) — чоловічий рід;

genus femininum (f) — жіночий рід;

genus neutrum (n) — середній рід.

Два числа:

numerus singularis (Sing.) — одиниця;

numerus pluralis (Plur.) — множина.

У латинській мові є п'ять відмінків:

casus nominativus (Nom.) — називний;

casus genetivus (Gen.) — родовий;

casus dativus (Dat.) — давальний;

casus accusativus (Acc.) — знахідний;

casus ablativus (Abl.) — виконує функцію орудного і місцевого відмінків;

Латинські іменники поділяються на п'ять відмін (declinationes). Відміна визначається за закінченнями Gen.sing. (родового відмінка однини). Рід граматичний визначається за закінченнями Nom.sing. (називного відмінка однини). Іменники та інші змінні частини мови записуються у словник і запам'ятовуються у словниковій формі. Для іменників — це форми Nom.sing., Gen.sing. і рід. Наприклад: columna, columnae, femininum; tuberculum, tuberculi neutrum; musculus, musculi masculinum. Проте усталилась скорочена форма запису: tuberculum, i, n; musculus, i, m.

Запам'ятайте! Форма називного відмінка — це назва об'єкта чи явища, позначуваного цим словом. Крім того, за закінченням називного відмінка визначається рід іменника. За формою родового відмінка визначається:

а) відміна;

б) основа;

в) у формі родового відмінка записуються назви лікарських засобів у рецептах.

ПЕРША ВІДМІНА ІМЕННИКІВ (DECUNATIO PRIMA)

До першої відміни належать іменники жіночого роду, які в родовому відмінку однини закінчуються на -ae, а в називному відмінку однини — на -a (vertebra, ae, f— хребець, columna, ae, f— стовп, planta, ae, f— рослина, aqua, ae, f— вода).

До першої відміни належать деякі іменники чоловічого роду за значенням (найменування професій та осіб чоловічої статі): collega, ae, m — колега, oculista, ae, m — окуліст, pharmacopola, ae, m — фармацевт, nauta, ae, m — моряк, poeta, ae, m — поет та ін. Іменники жіночого і чоловічого роду відмінюються за одним зразком.

Загальне правило відмінювання: до основи додаються відмінкові закінчення.

Відмінкові закінчення іменників першої відміни

	Singularis	Pluralis
Nom.	-a	-ae
Gen.	-ae	-arum
Dat.	-ae	-is
Acc.	-am	-as
Abl.	-a	-is

Зразок відмінювання clavicula, ae, f

	Singularis	Pluralis
Nom.	clavicula	clavicul-ae
Gen.	clavicul-ae	clavicul-arum
Dat.	clavicul-ae	clavicul-is
Acc.	clavicul-am	clavicul-as
Abl.	clavicul-a	clavicul-is

Зразок рецептів з іменниками 1 відміни:

Recipe:	Tincturae Calendulae 40 ml
	Da.
	Signa:
Візьми:	Настійки календули 40 мл
	Видай.
	Познач:
Recipe:	Gemmae Betulae 30,0
	Da.
	Signa:
Візьми:	Бруньок берези 30,0
	Видай.
	Познач:
Recipe:	Tincturae Belladonnae 10 ml
	Da.
	Signa:
Візьми:	Настійки беладонни 10 мл
	Видай.
	Познач:
Recipe:	Tincturae Convallariae
	Tincturae Valerianae ana 15 ml
	Misce. Da.
	Signa:
Візьми:	Настійки конвалії
	Настійки валеріани по 15 мл
	Змішай. Видай.
	Познач:

ГРЕКО-ЛАТИНСЬКІ ДУБЛЕТИ ІМЕННИКІВ 1 ВІДМІНИ

Латинське слово	Грецький ТЕ	Значення
aqua, ae, f.	hydro- (гр. hydor)	вода
cornea, ae, f.	kerat- (гр. keras, keratos)	рогівка (ока)
femina, ae, f.	gynaec- (гр. gyne, gynaikos)	жінка
lingua, ae, f.	gloss (glott-) (гр. glossa)	язик
mamma, ae, f.	mast- (гр. mastos)	молочна залоза
palpebra, ae, f.	blephar- (гр. blepharon)	повіка
vagina, ae, f.	colp- (гр. colpos)	піхва
vena, ae, f.	phleb- (гр. phleps, phlebos)	вена
vertebra, ae, f.	spondyl- (гр. spondylos)	хребець
vesica, ae, f. (urinaria)	f. cyst- (гр. cystis)	міхур (сечовий)

Лексичний мінімум до теми :

aorta, ae, f. — аорта
arachnoidea, ae, f. — паутинна мозкова оболочка
arteria, ae, f. — артерія
bursa, ae, f. — сумка
clavicula, ae, f. — ключиця
costa, ae, f. — ребро
fascia, ae, f. — фасція
femina, ae, f. — жінка
fibula, ae, f. — малогомілкова кістка
fossa, ae, f. — яма, ямка
fractura, ae, f. — перелом
glandula, ae, f. — залоза
lingua, ae, f. — язик
mamma, ae, f. — молочна залоза
mandibula, ae, f. — нижня щелепа
maxilla, ae, f. — верхня щелепа
pleura, ae, f. — плевра
scapula, ae, f. — лопатка
tibia, ae, f. — великогомілкова кістка
tonsilla, ae, f. — мигдалина
trachea, ae, f. — трахея
urethra, ae, f. — уретра, сечовипускний канал
urina, ae, f. — сеча
vagina, ae, f. — піхва
vena, ae, f. — вена
vena portae (porta, ae, f. — ворота) — ворітна вена
vertebra, ae, f. — хребет
vesica, ae, f. — міхур

Запам'ятай такі рецептурні вислови:

Da in ampullis	Видай в ампулах.
capsulis	капсулах
charta	папері
guttis	краплях
oblatis	облатках
tabulettis	таблетках
pilulis	пілюлях
lagena	пляшці
olla	банці
scatula	коробці
Solve in aqua.	Розчини у воді.

ПРИЙМЕННИК (PRAEPOSITIO)

У латинській мові прийменники поділяються на такі групи:

- а) прийменники, що керують знахідним відмінком (Accusativus);
- б) прийменники, що керують орудним і місцевим відмінками (Ablativus);
- в) прийменники, що керують як Accusativus, так і Ablativus.

Прийменники, що керують Accusativus

ad	до, для, біля, у, при; ad usum internum (externum) — для внутрішнього (зовнішнього) вживання
ante	перед, до; ante partum — перед пологами, до пологів
contra	проти, напроти; mixtura contra tussim — мікстура проти кашлю
inter	між, серед; inter vertebrae — між хребцями
intra	всередині; intra cranium — всередині черепа
per	через, протягом, крізь; per os — через рот, per venam — через вену
post	після, позаду; post factum — після зробленого, post operationem — після операції

Прийменники, що керують Ablativus

cum	з (разом з ким, кимось, чимось); cum aqua — з водою
de	про, з (чогось); de morbo — про хворобу
e, ex	з, із (з чогось); ex tempore — без підготовки, не заздалегідь, експромтом
pro	для, за, на, перед; pro dosi — буквально на дозу (ліки на один прийом)
sine	без; sine dolore — без болю, sine anaesthesia — без анестезії

Прийменники, що керують Accusativus та Ablativus

Двома відмінками — Accusativus et Ablativus керують два прийменника:

in — в, на та sub — під.

При запитанні куди? в що? ставиться Accusativus,

при запитанні де? в чому? — Ablativus:

у вену (куди?) — in venam   у вені (де?) — in vena

під серце (куди?) — sub cor   під серцем (де?) — sub corde

Зверніть увагу на фразеологічні звороти з прийменником *in* та на їх переклад і сферу вживання в науковому та діловому контексті.

In corpore — буквально — в тілі, має значення: в цілому, у повному складі (зібрання, збори, конгрес)

in medias res — в саму суть справи

in vitro — в склянці, у пробірці (дослід)

in vivo — в, на живому організмі (дослід)

in statu nascendi — в момент зародження, утворення

Лекція 6. НЕУЗГОДЖЕНЕ ОЗНАЧЕННЯ

Значна частина анатомічних термінів складається з двох чи кількох іменників. За такої конструкції складного терміна означуване слово — іменник у називному відмінку однини чи множини — ставиться на першому місці. Означенням служить другий та наступні іменники в родовому відмінку однини чи множини. Така конструкція називається неузгодженим означенням. Схему цієї конструкції можна зобразити так: SN + SG, де S — substantivum, N — nominativus, G — genetivus. Переклад неузгодженого означення здійснюється двома способами: 1) іменником у родовому відмінку; 2) прикметником.

Наприклад: *fovea dentis* — ямка зуба = зубна ямка; *facies tuberculi costae* — поверхня горбка ребра = реберна горбкова поверхня.

Зразок перекладу з української мови на латинську:

<i>Термін для перекладу</i>	<i>Словникова форма</i>	<i>Переклад терміна</i>
промацування печінки	пухлини, <i>palpatio, onis, f</i> — промацування <i>tumor, oris, m</i> — пухлина <i>atis, n</i> — печінка	<i>palpatio tumoris, hepatis</i>
шлуночок серця	<i>ventriculus, i, m</i> — шлуночок <i>cor, cordis, n</i> — серце	<i>ventriculus cordis</i>
резекція верхівки легені	<i>resectio, onis, f</i> — резекція <i>apex, resectio apicis pulmonis icis, m</i> — верхівка <i>pulmo, onis, m</i> — легеня	<i>resectio apicis pulmonis</i>
суглоб головки ребра	<i>articulatio, onis, f</i> — суглоб <i>capitulum, i, n</i> — головка <i>costa, ae, f</i> — ребро	<i>articulatio capituli costae</i>

Вправи до теми:

1. Перекладіть латинською мовою, визначте відміну іменників: гребінь, вирізка, альвеола, край, язичок, крило, коліно, щілина, поверхня, горб, кут, луска, кістка, пазуха, лабіринт, сплетення, відросток, пластинка, піднебіння, зуб, хребець, верхівка, шов, зв'язка, суглоб, ніс, око, рука, нога, протока.

3. Визначте основу іменників:

fibula, ae f; phalanx, ngis f; regio, onis f; thorax, acis m; scapula, ae f; musculus, i m.; foramen, inis n; anulus, i m; genu, us n; femur, oris n; tendo, inis m; labium, i n; caries, ei f; radixicis f; tumor, oris m; cemertum, i n; cavitas, atis f; processus, us m; cor, cordis n; dies. ei m; lobus, m; tunica, ae f; recessus, us m; cor, cordis n; lobus, i m; sinus, us m; cartilago, ims f; musculus, i m.

Лекція 7. АФІКСАЦІЯ

Сучасна латино-грецька медична термінологія розподіляється на три основні групи:

- анатомічна
- клінічна
- фармацевтична

Для того, щоб краще запам'ятовувати медичні терміни, треба навчитися аналізувати ці терміни: розуміти значення їх складових. Склад слова – корінь, префікс, суфікс, закінчення. Афікси (префікси і суфікси) є продуктивними словотворчими елементами як у загальномовній лексичній сфері, так і у професійній, термінологічній. Знання словотворчих елементів сприяє усвідомленому, продуктивному і осмисленому сприйняттю медичної термінологічної системи та довготривалому її запам'ятовуванню. В медичній термінології вживається велика кількість грецьких коренів, що співпадають за значенням з латинськими термінами. Грецькі корені вживаються в клінічних термінах, що утворились складанням грецького кореня та грецького терміноелемента. **Терміноелемент** – це кореневий та словотворчий елемент, що має постійне значення та входить до складу багатьох слів.

Найбільш вживані латинські та грецькі терміноелементи

Префікс	Значення префікса чи його український відповідник	Приклади
a-, an-	заперечення, не, без, відсутність певної якості	adynamia — безсилля anaemia — анемія
anti-	протиставлення, проти	antisepticus — протигнілісний anticorpora — антитіла
dys-	розлад, порушення	dysfunctio — порушення функції dystonia — розлад тонуса
de-, des-	без, не, видалення, знищення	desinsectio — дезінсекція (буквально – знищення комах)
en-, em-endo-	в, всередині	endoscopicus — ендоскопічний, дослідження зсередини encephalon — головний мозок (буквально те, що в голові)
extra-	зовні, зверху	extrauterinus- зовнішньоматковий
hyper-	підвищення, збільшення, над	hyperaemia — переповнення кров'ю (органа, частини тіла)
inter-	між -	internationalis -міжнародний
hypo-	зменшення, нижче, під (чимось), недостатність	hypotonia — знижений артеріальний тиск
para-, par-	біля, поблизу, відхилення від норми, порушення норми	paranephritis — запалення навколониіркової жирової клітковини
peri-	з усіх боків, навкруги	pericardium — осердя
syn-, sym-	з, з чимось, поєднання, сумісна дія	syndromum — група симптомів symbiosis — симбіоз
re-	повторюваність дії, рух назад	reactio-реакція

sub- під
super-, supra- надмірно, більше

trans- через, крізь

subcutaneus-підшкірний
supersecretio-гіперсекреція,
суперсекреція
transplantatio-трансплантація,
пересадка

Корінь   **Значення кореня чи його
український відповідник**

Приклади

-aesthes, -aesthesia	відчуття	anaesthesia –анестезія
-alg, -algia	біль	neuralgia -невралгія
-graph, graphia	креслю, пишу	tomographia –томографія
-haem, haemat, -aemia	кров	haemoglobinum –гемоглобин
-logia	наука	oncologia –онкологія
-path, -pathia	страждання, хвороба, відчуття	arathia –апатія
-ton, -tonia	тонус	hypertonia –гіпертонія
-ur, -uria	сеча	urologia –урологія
-rrhagia	розірваний	haemorrhagia –кровотеча
-therapia	лікування	hydrotherapia –лікування водою
-scop, -scopia	вивчаю	bronchosopia –бронхоскопія
-trophia	харчування	dystrophia –дистрофія
-philia	любов, схильність	haemophilia –гемофілія
-phobia	страх	hydrophobia –водобоязнь
-rhaphia	шов	colporrhaphia –вшивання стінок піхви
-sthenia	сила	neurasthenia -неврастенія
-tomia	розріз	gastrotomia -гастротомія

Вправи до теми:

I. Виділити відомі терміноелементи, написати українською:

I. 1. Haematologia. 2. Pathologia. 3. Hyperthermia. 4. Dystonia. 5. Hypotonia. 6. Hypertonia. 7. Antianaeminum. 8. Haemostimulinum (лат. stimulare стимулювати). 9. Analginum. 10. Haematogenum (грець. суфф. -genes породжуючий). 11. Anaesthesinum. 12. Anaesthesiologia.

II. 1. Hypertrophia. 2. Dystrophia. 3. Atrophia. 4. Physiotherapia (грець. physis природна якість, природа). 5. Acholia (грець. chole жовч). 6. Dyspepsia (грець. pepsis перетравлення). 7. Gynaecologia. 8. Rehabilitatio (лат. habilitas здібність, гідність). 9. Hypoglycaemia (грець. glyc солодкий). 10. Hyperglycaemia.

III. 1. Haemophilia. 2. Autohaemotherapy (грець. autos сам, тот же самый). 3. Aetiology (грець. aitia причина). 4. Aplasia. 5. Arrhythmia (грець. rhythmos ритм). 6. Histologia (грець. histos ткани). 7. Dysplasia. 8. Erythro(cyto)penia. 9. Thrombo-(cyto)penia. 10. Spondylographia. 11. Cystographia. 12. Cystometria. 13. Keratopathia. 14. Cholecystopathia. 15. Cholecystotomia. 16. Phlebectasia. 17. Asthenia. 18. Blepharorrhaphia. 19. Colpotomia. 20. Cholecystectasia. 21. Dysphagia. 22. Amnesia (грець. mnesis пам'ять).

Лекція 8. ДРУГА ВІДМІНА ІМЕННИКІВ (DECLINATIO SECUNDA)

До другої відміни належать іменники чоловічого і середнього роду, які в родовому відмінку однини закінчуються на **-i**. В називному відмінку однини іменники чоловічого роду закінчуються на **-us**, **-er** і один іменник на **-ir** (vir, viri — чоловік, вчений муж), іменники середнього роду — на **-um**, а також грецькі іменники на **-on**.

Наприклад:

digitus, i m — палець	atrium, i n — передсердя
oculus, i m — око	cerebrum, i n — мозок (головний)
paediatr, tri m — педіатр	palatum, i n — піднебіння
cancer, cri m — рак	organon, i n — орган
puer, i m — хлопчик	skeleton, i n — скелет

Відмінкові закінчення іменників чоловічого та середнього роду другої відміни

Singularis	Pluralis
Nom. -us, er (m), -um, on (n)	-l(m), -a (n)
Gen. -i	-orum
Dat. -o	-is
Acc. -um(m), як Nom (n)	-os (m), -a (n)
Abl -o	-is

Про назви лікарських речовин

Більшість назв лікарських речовин належать до іменників 2 відміни середнього роду (-um). Дані назви українською не перекладаються, а транскрибуються (передаються українськими буквами без закінчення(-um)).

Зразок рецептів з іменниками 2 відміни:

Recipe:	Resorcini 1,0 Vasellini 10,0 Misce, fiat unguentum Da. Signa:
Візьми:	Резорцину 1,0 Вазеліну 10,0 Змішай, хай вийде мазь Видай. Познач:
Recipe:	Amidopirini Analgin ana 0,25 Da tales doses numero 6 in tabuletis Signa:
Візьми:	Амідопірину Анальгін по 0,25 Видай такі дози числом 6 у таблетках Познач:
Recipe:	Pantocriini 1 ml Dentur tales doses numero 10 in ampullis Signetur:
Візьми:	Пантокрину 1 мл Хай будуть видані такі дози числом 10 в ампулах Хай буде позначено:
Recipe:	Validoli 0,05 in capsulis numero 20

Да.
 Signa:
 Візьми: Валідолу 0,05 в капсулах числом 20
 Видай.
 Познач:
 Recipe: Reserpini 0,0001
 Da tales doses numero 50 in tabulettis
 Signa:
 Візьми: Резерпіну 0,0001
 Видай такі дози числом 50 у таблетках
 Познач:

ГРЕКО-ЛАТИНСЬКІ ДУБЛЕТИ ІМЕННИКІВ 2 ВІДМІНИ

Латинське слово	Грецький ТЕ	Значення
intestnum, i, n.	enter- (гр. enteron)	кишка
intestinum crassum	col- (гр. kolon)	товста кишка
musculus, i, m.	myo- (гр. mys, myos)	м'яз
nervus, i, m.	neur- (гр. neuron)	нерв
oculus, i, m.	ophthalm-(гр. ophthalmos)	око
rectum, i, n.	proct- (гр. proktos)	пряма кишка
uterus, i, m.	hyster- (гр. hystera)	матка
ventriculus, i, m.	metr- (гр. metra)	
medicamentum, i, n.	gastr- (гр. gaster, gastros)	шлунок
	pharmac- (гр. pharmakon)	ліки

Лексичний мінімум до теми :

bronchus, i, m. — бронх (о)	epicardium, i, n. — епікард (серозна оболонка, що вкриває міокард ззовні)
esophagus, i, m. — стравохід	pericardium, i, n. — еперікард (навколосерцева сумка)
humerus, i, m. — плечева кістка	periton(a)eum, i, n. — очеревина
morbus, i, m. — хвороба	rectum, i, n. — пряма кишка
musculus, i, m. — м'яз	per rectum — через пряму кишку
nasus, i, m. — ніс	sirupus, i, m.- сироп
nervus, i, m. — нерв	acidum, i, n. - кислота
oculus, i, m. — око	amylum, i, n. - крохмаль
thrombocytus, i, m. — тромбоцит	decoctum, i, n. - відвар
lymphocytus, i, m. — лімфоцит	emulsum, i, n. – емульсія
leucocytus, i, m. — лейкоцит	extractum, i, n. екстракт
erythrocytus, i, m. — еритроцит	folium, i, n. - лист
uterus, i, m. — піхва	infusum, i, n. - настій
ventriculus, i, m. — шлуночок, шлунок	oleum, i, n. - олія
cerebrum, i, n. - великий головний мозок	Rheum, i, n. - ревінь
cranium, i, n. — череп	saccharum, i, n. - цукор
duodenum, i, n. — дванадцятипала кишка	venenum, i, n.- отрута
intestinum, i, n. — кишка	vitaminum, i, n. -вітамін
myocardium, i, n. — міокард (м'яз серця)	vitrum, i, n. – скло, пляшка
endocardium, i, n. — ендокард (внутрішня оболонка серця)	succus, i, m. - сік
	emplastrum, i, n. -пластир

remedium, i, n. – ліки

Вийнятки:

До другої відміни належать такі іменники жіночого роду на –us, що називають дерева:

Pinus, i, f - сосна

Eucalipthus, i, f – евкаліпт

Частотні відрізки

Частотний відрізок – це така частина слова, що:

1. Має певне значення;
2. Несе деяку інформацію про терапевтичну ефективність, хімічний склад або фармакологічну характеристику препарату.

Запам'ятайте такі частотні відрізки, їх написання та значення:

-cillin-	антибіотики
-mycin-	антибіотики
-cyclin-	антибіотики
-sulfa-	антимікробні сульфаніламід
-pyr-	жарознижувальні
-alg-	знеболювальні
-chol-	жовчогінні
-cor-	серцеві
-card-	серцеві
-oestr-	естрогенні (препарати жіночих статевих гормонів)

Вправа до теми:

Виділити відомі частотні відрізки:

I.Oleandomycinum, Coralginum,
Sulfapyridazinum,
Benzylpenicillinum,
Cholosasum,
Chlortetracyclinum,
Pyrсophenum,
Cardiotoxinum,
Milocordinum,
Octoestrolum,
Morphocyclinum,
Ampicillinum.
Thioacetazonum,
Methylsulfazinum,
Phenalginum,
Methylthiouracilum,
Coraethamidum,
Oestradiolum,
Aminazinum,
Sulfacylum,
Sulfadimezinum,
Erythromycinum.
Norsulfazolium.

Лекція 9. ПРИКМЕТНИКИ ПЕРШОЇ ГРУПИ. **УЗГОДЖЕННЯ ПРИКМЕТНИКІВ З ІМЕННИКАМИ.**

В латинській мові, як і в українській, прикметники змінюються за родами, числами, відмінками. Своєї відміни вони не мають, а відмінюються за зразком іменників 1, 2 та 3 відмін.

ПРИКМЕТНИКИ ПЕРШОЇ ГРУПИ (першої—другої відміни)

Залежно від роду прикметника він може належати до першої чи другої відміни. Прикметники чоловічого роду, що закінчуються на -us, -er та середнього з закінченням -um відмінюються за другою відміною; прикметники жіночого роду (вони закінчуються на -a) відмінюються за першою відміною. Наприклад:

bonus, bona, bonum — хороший, а, е
obliquus, obliqua, obliquum — косий, а, е
dexter, dextra, dextrum — правий, а, е
gibber, gibbera, gibberum — горбатий, а, е

N.B. Прикметники мають ті ж самі закінчення, що й іменники відповідного роду і відміни.

Зразок відмінювання 1) verus, а, um — справжній, істинний;

Singularis		Pluralis	
Nom.	verus, vera, verum	Nom.	ver-i, ver-ae, ver-a
Gen.	ver-i, ver-ae, ver-i	Gen.	ver-orum, ver-arum, ver-orum
Dat.	ver-o, ver-ae, ver-o	Dat.	ver-is, ver-is, ver-is
Acc.	ver-um, ver-am, ver-um	Acc.	ver-os, ver-as, ver-a
Abl.	ver-o, ver-a, ver-o	Abl.	ver-is, ver-is, ver-is

Прикметники в латинській мові, як і в українській, узгоджуються в роді, числі і відмінку з іменниками, до яких вони відносяться. В латинській мові прикметник стоїть після іменника.

Linea alba   біла лінія
Oculus dexter   праве око
Unguentum flavum   жовта мазь

Якщо прикметник і іменник належать до різних відмін, то вони відмінюються відповідно до своєї відміни (іменник за своєю відміною, а прикметник за своєю).

Bolus (2) alba (1)   біла глина
Periodus(2) critica (1)   критичний період

Зразки відмінювання іменників з прикметниками.

Tinctura amara — гірка настойка

Casus	Singularis	Pluralis
Nom.	tinctura amar-a	tinctur-ae amar-ae
Gen.	tinctur-ae amar-ae	tinctur-arum amar-arum
Dat.	tinctur-ae amar-ae	tinctur-is amar-is
Acc.	tinctur-am amar-am	tinctur-as amar-as
Abl.	tinctur-a amar-a	tinctur-is amar-is

Bolus alba — біла глина

Casus	Singularis	Pluralis
Nom.	bolus alb-a	bol-i alb-ae
Gen.	bol-i alb-ae	bol-orum alb-arum
Dat.	bol-o alb-ae	bol-is alb-is
Acc.	bol-um alb-am	bol-os alb-as
Abl.	bol-o alb-a	bol-is alb-is

Субстантивізація прикметників

Деякі прикметники в латинській мові можуть втрачати ознаку поєдмета і переходити в іменники. Наприклад:

rectus, a, <i>um</i>	прямий
rectum, i <i>n</i>	пряма кишка (<i>іменник</i>)
aegrotus, a, <i>um</i>	хворий
aegrotus, i <i>m</i>	хворий (<i>іменник</i>)
puer aegrotus	хворий хлопчик
<i>але:</i> Medicus aegrotum auscultat.	Лікар вислухує хворого.
caecus, a, <i>urn</i>	сліпий
caecum, i <i>n</i>	сліпа кишка

Вправи до теми:

1. Перекласти латинською:

білий цукор
гірка настійка
складний настій
камфорна олія
дистильована вода
рідкий (сухий, густий) екстракт

2. Видай у навоскованому папері
Видай у желатинових акпсулах
Видай у темному склі
Видай у таблетках, вкритих оболонкою

Recipe:	Diprasini 0,025 Da tales doses numero 20 in tabulettis obduitis Signa:
Візьми:	Діпразину 0,0025 Видай такі дози числом 20 у таблетках, вкритих оболонкою Познач:
Recipe:	Haemotogeni sicci 30,0 Da tales doses numero 60 in charta cerata Signa:
Візьми:	Гематогену сухого Видай такі дози числом 60 у навоскованому папері Познач:

Лекція 10. ЛАТИНСЬКА ХІМІЧНА НОМЕНКЛАТУРА

Хімічна номенклатура—це міжнародні латинські найменування хімічних елементів та сполук, зафіксовані у ДФ XI.

НАЗВИ ХІМІЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ

Назви хімічних елементів — це іменники другої відміни середнього роду із закінченням -um. Наприклад:

kalium, i *n* — калій,
oxygenium, i *n* — кисень,

cuprum, i n — мідь.

Виняток становлять назви двох елементів:

sulfur, uris n (III відміна!) — сірка,

phosphorus, i m (чоловічий рід!).

НАЗВИ КИСЛОТ

Назви кислот складаються з іменника acidum, i, n, i узгодженого з ним прикметника з суфіксом -is- um, наприклад:

acidum salicylicum — саліцилова кислота,

acidum ascorbinicum — аскорбінова кислота.

Деякі хімічні елементи утворюють дві кислоти — з більшим і меншим вмістом кисню. Кислоти з більшим вмістом кисню утворюють назви за допомогою прикметника з суфіксом -is- um, а з меншим вмістом — з суфіксом -os- um. Наприклад:

acidum sulfuricum (H_2SO_4) — сірчана кислота

acidum sulfurosum (H_2SO_3) — сірчиста кислота

acidum nitricum (HNO_3) — азотна кислота

acidum nitrosum (HNO_2) — азотиста кислота

acidum phosphoricum (H_3PO_4) — фосфорна кислота

acidum phosphorosum (H_3PO_3) — фосфориста кислота.

Назви безкисневих кислот утворюються за допомогою hydro- (на початку прикметника) і суфікса -is- um. Наприклад:

acidum hydroiodicum (HI) — йодистоводнева кислота

acidum hydrobromicum (HBr) — бромистоводнева кислота.

НАЗВИ ОКИСЛІВ (ОКСИДІВ)

Згідно з Міжнародною хімічною номенклатурою назви оксидів складаються з двох іменників. Назви аніонів у оксидах, перекисах і гідрооксидах виражаються іменниками другої відміни середнього роду у називному відмінку (ставляться після назви катіона):

oxydum, i n — окис

peroxydum, i n — перекис

hydroxydum, i n — гідроокис.

Назви катіонів ставляться у родовому відмінку (на першому місці).

Окис магнію — Magnesii oxydum, в рецепті Magnesii oxydi

Перекис водню — Hydrogenii peroxydum, в рецепті Magnesii peroxydi

Гідроокис кальцію — Calcii hydroxydum в рецепті Calcii hydroxydi.

Назва закису виражається прикметником oxydulatus, a, um — закисний, який узгоджується з назвою катіона, наприклад:

закис азоту — Nitrogenium oxydulatum, у рецепті Nitrogenii oxydulati.

НАЗВИ СОЛЕЙ

Назви солей складаються з назви катіона в родовому відмінку однини та назви аніона, також іменника — у називному відмінку однини (в рецептах обидві назви — іменники ставляться у родовому відмінку). Графічно назву можна зобразити таким чином:

назва катіона в Gen. sing. + назва аніона в Nom. Sing.

1. Назва аніона солей кисневих кислот з більшим ступенем окислення виражається іменником третьої відміни (за винятком чоловічого роду), що в називному відмінку однини закінчується на -as, в родовому відмінку однини — на -atis:

Codeini phosphas — фосфат кодеїну, в рецепті Codeini phosphatis

Natrii benzoas — бензоат натрію, в рецепті Natrii benzoatis.

2. Назва аніона солей кисневих кислот з меншим ступенем окислення виражається іменником третьої відміни, що закінчується на -is, у родовому відмінку однини на -itis (як і попередній, за винятком чоловічого роду). Наприклад:

Kalii nitris — нітрит калію, в рецепті Kalii nitritis;

Kalii sulfis — сульфід калію, в рецепті Kalii sulfitis.

3. Назва аніона солей безкисневих кислот виражається іменником середнього роду другої відміни з суфіксом -id -um. Наприклад:

Calcii chloridum — хлорид кальцію, в рецепті Calcii chloridi

Ammonii bromidum — бромід амонію, в рецепті Ammonii bromidi.

4. При утворенні назв солей з органічними основами до назви аніона додається hydro-. Наприклад:

Adrenalini hydrochloridum — гідрохлорид адреналіну, в рецепті Adrenalini hydrochloridi.

При перекладі латинських назв окислів і солей на українську мову на перше місце ставимо назву аніона у називному відмінку, після нього — назву катіона у родовому відмінку. Наприклад:

Natrii hydrocarbonas — гідрокарбонат натрію

Strychnini nitras — нітрат стрихніну

Kalii iodidum — йодид калію

Zinci oxydum — окис цинку.

Вправи до теми:

Прочитайте назви лікарських засобів, вкажіть відомі вам латино-грецькі терміноелементи та їх значення:

Monomycinum, Sarcocollinum, Haematogenum, Analginum, Cardio-valenum, Anaesthesinum, Antipyrinum, Oxygenium, Phytoferrolaetolum, Antianaeminum, Pancreatinum, Thyreoidinum, Enterodesum, Leucogenum, Myelosanum, tabulettae stomachicae, Spleninum, guttae "Denta".

Лекція 11. РЕЦЕПТ ТА ЙОГО СКЛАДОВІ ЧАСТИНИ.

Рецепт (від лат. recipere — взяти, брати) є своєрідним письмовим зверненням лікаря до фармацевта про виготовлення й відпускання хворому ліків із рекомендацією щодо їх використання. Це важливий документ, його виписують за певною формою, чітко, без помарок і виправлень.

Структура рецепта

Рецепт виписують на бланках, віддрукованих друкарським способом, за формою, затвердженою Міністерством охорони здоров'я. Рецепт складається з таких частин:

1. Напис (Inscriptio), у який входять: назва лікувально-профілактичного закладу, його код, номер телефону.

2. Datum — дата виписування рецепта (число, місяць, рік).

3. Nomen et aetas aegroti — прізвище та ініціали хворого, його вік.

4. Nomen medici — прізвище та ініціали лікаря.

5. Звернення (Praepositio, або invocatio) лікаря до фармацевта — "Recipe", що означає "Візьми". Скорочено воно позначається Rp.

6. Перелік препаратів, що входять до складу ліків (Designatio materialium), у родовому відмінку з визначенням їх кількості (доз). Ця частина рецепта пишеться латинською мовою. Якщо в рецепті виписана одна речовина, то такий рецепт називається простим. Якщо в ньому виписано кілька речовин, то рецепт вважається складним. У складному рецепті назви препаратів пишуть одну під одною і в певному порядку: першим вказується основний із них (Basis), на дію якого розраховує лікар, потім іде допоміжна речовина (Adjuvans), яка посилює дію основного препарату або

ослаблює його побічний вплив. Потім виписують, якщо це потрібно, речовину, яка поліпшує неприємний смак і запах ліків (Corrigens), а за потребою — формоутворюючу речовину (Constituens). Природно, що складний рецепт може не містити всіх перерахованих інгредієнтів. Назви отруйних і наркотичних лікарських засобів завжди пишуть на початку переліку інгредієнтів.

7. Припис (Subscriptio) — це вказівка фармацевту про наступне:

а) які дії слід виконати для виготовлення зазначеної у рецепті лікарської форми (змішати, простерилізувати тощо);

б) яку форму слід виготовити з перерахованих у рецепті препаратів

(порошок, свічку, мазь тощо). У складних рецептах_(крім таблеток) ця частина починається словом *Misce*—змішай або *Misceatur*—змішати, хай буде змішано. І перше, і друге латинське слово скорочено в рецепті позначається літерою "M". Після цього пишеться (крім розчинів) *fiat* (скорочено *f.*), що означає "хай утвориться" і вказується лікарська форма: *pulvis* (скорочено *pulv.*) — порошок, *unguentum* (скорочено *ung.*) — мазь і т. ін. Після цього йде вказівка *Da* (видай, відпусти), *Detur* (видати, відпустити, або хай буде видано, відпущено) або *Dentur* (хай будуть видані, відпущені). Усі три граматичні різновиди цього слова скорочуються однаково, літерою "D". У разі потреби до вказівки *Da*, *Dentur* додається *tales doses* "такі дози" (скорочено *t.d.*) і позначається їх кількість — *numero* (скорочено *N*) 6,12 і т.ін.

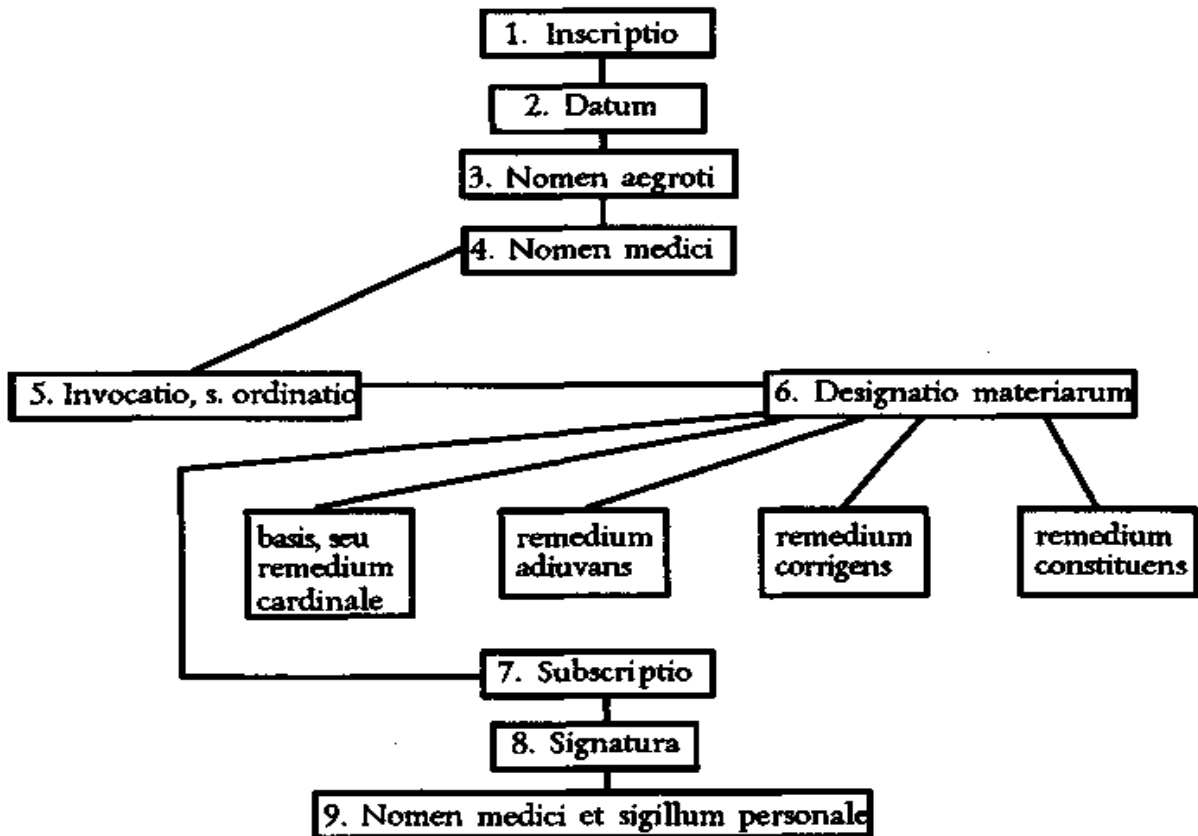
в) гігроскопічні препарати, леткі, з неприємним запахом чи смаком, ті, що подразнюють слизову оболонку ротової порожнини, стравоходу, або шкідливо впливають на тканини зубів, відпускаються у вощеному чи парафінованому папері — *in charta cerata (paraffinata)*, у крохмальних чи желатинових капсулах — *in capsulis amylaceis (gelatinosis)*. Ліки, які псуються при денному освітленні, відпускаються у темній (чорній) пляшечці — *in vitro fusco (nigro)*, ліки в ампулах позначаються *in ampullis*.

8. Позначення, або сигнатура (*Signatura*). Починається ця частина рецепта словом *Signa* — познач або *Signetur* — позначити, хай буде позначено (скорочено *S.*). Тут пишеться чітка недвозначна вказівка хворому, як часто і яким чином приймати ліки. Наприклад: по одному порошку тричі на добу за 30 хв до щі. При цьому забороняється обмежуватися загальними вказівками ("внутрішнє", "зовнішнє", "застосування відоме").

9. Закінчується рецепт підписом лікаря та його особистою печаткою — *Nomen medici et sigillum personale*. Лікар несе моральну та юридичну відповідальність за неправильно виписаний рецепт.

Кількість рідких речовин у рецепті вказується в мілілітрах і краплях. Кількість крапель позначають римською цифрою, перед якою пишуть *guttam*, якщо виписують одну краплю (скорочено *gttm.*) і *guttas*, якщо дві і більше крапель (скорочено *gtts.*), що означає "крапель". Дозу твердих речовин зазначають у грамах і частинах грама (5,0 0,2, 0,01). Слова "грам", "дециграм", "сантиграм", "міліграм" в рецепті не пишуться. Іде лише цифрове позначення. Ціла кількість грамів від частин грама вщільється комою. Якщо частин грама немає, то після коми ставиться ноль 1,0 — один грам, 10,0 — десять грамів. Є речовини, які дозуються одиницями дії (ОД), наприклад 200 000 ОД. Якщо дві речовини або більше виписують в однакових кількостях, то їх пишуть у рецепті одну під одною і біля останньої речовини ставлять слово *apa* (скорочено *aa.*), що означає "порівну". При виписуванні деяких лікарських форм (стоматологічних паст, свічок) можна не вказувати кількість *constituens* (формоутворюючої речовини), надавши право фармацевтові взяти стільки, скільки потрібно. У рецепті це позначається словами *quantum satis* (скорочено *q.s.*), що означає "скільки потрібно".

ГРАФІЧНА СТРУКТУРА РЕЦЕПТА

Лекція 12. ТРЕТЯ ВІДМІНА ІМЕННИКІВ (DECLINATIO TERTIA)

До третьої відміни належать іменники трьох родів, які в Gen. sing. закінчуються на -is, в Nom. sing. закінчення різні. Іменники бувають рівноскладові (parisillaba) і нерівноскладові (imparisillaba). Рівноскладові іменники мають у називному і родовому відмінках однини однакову кількість складів: au-ris (Nom. sing.), au-ris (Gen. sing.) — вухо; ta-bes, ta-bis f — виснаження. Нерівноскладові іменники у Gen. sing. мають більше складів, ніж у Nom. sing.: he-par (Nom. sing.), he-pa-tis (Gen. sing.) — печінка; pul-mo, pul-mo-nis m — легеня.

Особливу увагу під час вивчення третьої відміни слід звернути на визначення основи. У більшості іменників у називному відмінку вона усічена і проявляється повністю в Gen. sing. Визначається основа, як було сказано раніше, за загальним правилом — шляхом відкидання закінчення від форми Gen. sing.. Наприклад:

Nom. sing.	Gen. sing.	Основа
ulcus	ulceris	ulcer-
flos	floris	flor-
meninx	meningis	mening-

У словниковій формі родовий відмінок записується скорочено, а читається і заучується повністю.

Форма запису (словникова форма)   Форма, що читається і заучується

homo, inis m

homo, hominis (masculinum) — людина

articulatio, onis f articulatio, articulationis (femininum) — суглоб
 abdomen, inis n abdomen, abdominis (neutrum) — живіт

femur, oris n femur, femoris (neutrum) — стегно

NB. Словникова форма коротких слів записується у словник повністю: os, ossis n — кістка; os, oris n — ріт; mens, mentis f—розум; dens, dentis m — зуб; lex, legis f—закон; cor, cordis n — серце та ін.

Іменники третьої відміни поділяються на три типи: приголосний, або основний, голосний і мішаний.

Зразок рецептів з іменниками 3 відміни:

Recipe: Liquoris Ammonii anisati

Da.

Signa:

Візьми: Крапель нашатирно – ганусових

Видай.

Познач:

Recipe: Pulveris foliorum Digitalis 0,05

Sacchari 0,3

Misce, fiat pulvis. Da tales doses numero 12

Signa:

Візьми: Порошку листя наперстянки 0,05

Цукру 0,3

Змішай, хай утвориться порошок. Видай такі дози числом 12

Познач:

Recipe: Emulsi olei jecoris Aselli 200,0

Da in vitro fusco

Signa:

Візьми: Емульсії тріскового риб'ячого жиру 200,0

Видай у темному склі. Познач:

ГРЕКО-ЛАТИНСЬКІ ДУБЛЕТИ ІМЕННИКІВ 2 ВІДМІНИ

Латинське слово	Грецький ТЭ	Значення
cor, cordis, n.	cardia-(rp. kardia)	серце
pulmo, onis, m.	pneum-, pneumon- (rp. pneumon)	легеня
abdomen, inis, n.	laparo- (rp. lapare)	стінка живота
ren, renis, m.	nephro- (rp. nephros)	нирка
os, oris, n.	stomat- (rp. stoma, atos)	рот
dens, dentis, m.	odont- (rp. odus, odontos)	зуб
vas, vasis, n.	angio- (rp. angeion)	судина
glandula, ae, f.	aden- (rp. aden)	залоза, залозиста тканина
nodus lymphaticus(i)	aden- (rp. aden)	лімфатичний вузол
os, ossis, n.	osteo- (rp. osteon)	кістка
articulatio, onis, f.	arthr- (rp. arthron)	суглоб
auris, is, f.	ot- (rp. us, otos)	вухо
cutis, is, f.	derm-, dermat- (rp. derma, atos)	шкіра
sanguis, inis, m. k	haemo-, haemat-, -aemia (rp. haima, atos)	кров
pus, puris, n.	py-, pyo- (rp. pyon)	гній
tumor, oris, m.	onco- (rp. onkos)	пухлина
cancer, cri, m.	carcin- (ф. karkinos, karkinoma)	ракова пухлина

Лексичний мінімум до теми :

Apex, icis, m	—	верхівка, кінчик
cor, cordis, n	—	серце
cortex, icis, m	—	кора, корка
gaster, tris, f.	—	шлунок
os, oris, n.	—	ріт
per os	—	через ріт
os, ossis, n.	—	кістка
pes, pedis, m.	—	стопа, нога
pulmo, onis, m.	—	легеня
aether, eris, m.	—	эфір
auctor, oris, m.	—	автор рецепту
pro auctore	—	для автора
flos, floris, m.	—	квітка
liquor, oris m.	—	рідина
liquoris Ammonii anisatus	—	нашатирно-ганусові краплі
liquoris Ammonii anisatus	нашатирно-ганусові краплі	
hirudo, inis, f.		п'явка
injectio, onis, f.		ін'єкція
mucilago, inis, f.		слиз
pulvis, eris, f		порошок
radix, icis, f.		корінь
solutio, onis, f		розчин
citus, is, f.		шкіра
jecur, oris, n		печінка
semen, inis, n		сім'я
albumen, inis, n		білок
elixir, iris, n		елексир
lac, lactis, n.		молоко
sal, salis, n., m		сіль
rhizoma, atis, n		кореневище

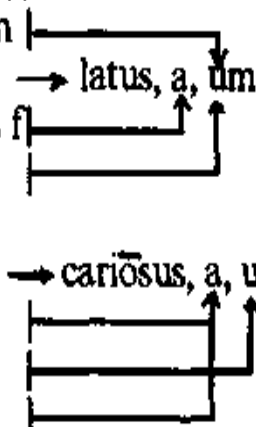
Запам'ятай такі професійні вислови:

Pro dosi	Разова доза
Pro narcosi	Для наркозу
Contra tussim	Від кашлю
Pro auctore	Для автора
Lege artis	За законом, за всіма правилами науки
Ex tempore	За потребою
Per os	Через рот
Per rectum	Через пряму кишку
Pro me	Для мене
Per se	В чистому вигляді

Лекція 13. УЗГОДЖЕНЕ ОЗНАЧЕННЯ

Прикметники узгоджуються з іменниками незалежно від відміни чи частини мови в роді, числі та відмінку і таким чином виступають у ролі узгодженого означення. Ця конструкція будується за такою схемою: іменник у називному відмінку однини плюс прикметник у називному відмінку однини. Із зміною відмінка чи числа іменника змінюються ці ж категорії прикметників.

Зразок узгодження прикметників першої групи (першої — другої відміни) з іменниками усіх відмін:

ligamentum, i n		зв'язка	широкий, а, е
musculus, i m		м'яз	
articulatio, ōnis f		суглоб	
os, ossis n		кістка	
dens, dentis m		зуб	каріозний, а, е
radix, icis f		корінь	
cavum, i n		порожнина	
regio, ōnis f		ділянка	

Вправи до теми:

1. Запишіть скорочену словникову форму прикметників. 2. Окремо випишіть прикметники першої та другої групи:

1) longus, longa, longum; 2) frontalis, frontalis, frontale; 3) ruber, rubra, rubrum; 4) simplex, simpfteis; 5) saluber, salubris, salubre; 6) cavus, cava, cavum 7)lateralis, lateralis, laterale; 8) silvester, silvestris, silvestre; 9) biceps, bicipTtis; 10) asper, aspera, asperum; 11) brevis, brevis, breve; 12) sinister, sinistra, sinistrum; 13) nasalis, nasalis, nasale; 14) rectus, recta, rectum; 15) parvus, parva, parvum.

3. Утворіть форми жіночого та середнього роду від указаних нижче прикметників, визначте основу прикметників:

transversus, costalis, verus, celer, ethmoidalis, teres, opticus, dexter, acer, profundus, par, liber, dentatus, dorsalis, medianus, cutaneus.

Лекція 14. ПРИКМЕТНИКИ ДРУГОЇ ГРУПИ (третья відміна) **(ADJECTIVA DECLINATIONIS TERTIAE)**

Прикметники третьої відміни незалежно від кількості родових закінчень, тобто усіх підгруп, відмінюються за голосним типом. Вони мають так відхилення від приголосного (основного) типу:

в Abl. sing. — закінчення -i (для усіх родів),

в Gen. plur. — закінчення -ium (для усіх родів),

в Nom. і Ace. plur. — закінчення -ia (для середнього роду), -es (для чоловічого і жіночого роду).

Зразок відмінювання: saluber, bris, bre — здоровий, цілющий

Singularis

m f n

Nom. saluber, salubris, salubre

Gen. salubr-is, salubr-is, salubr-is

Dat. salubr-i, salubr-i, salubr-i

Acc. salubrem, salubr-em, як Nom.

Abl. salubr-l, salubr-i, salubri

Pluralis

m f n

salubr-es, salubr-es, salubr-ia

salubr-hm, salubr-ium, salubr-ium

salubr-tbus, salubr-ibus, salubr-lbus

salubr-es, salubr-es, як Nom.

salubr-ibis, salubr-ibus, salubr-ibus

N.B. Нагадуємо! Основа прикметників з трьома і двома закінченнями визначається за формою жіночого роду називного відмінка однини:

paluster, palustris, palustre — основа palustr-;

occipitalis, occipitale — основа occipital-.

Основа прикметників з одним родовим закінченням визначається за формою родового відмінка однини, як у іменників:

simplex, icis — simplic-is — основа simplic-;

recens, entis — recent-is — основа recent-.

СЛОВА ДЛЯ ЗАПАМ'ЯТОВУВАННЯ

biceps, bicipitis — двоголовий

cerebralis, e — мозковий

cervicalis, e — шийний

costalis, e — реберний

intercostalis, e — міжреберний

cranialis, e — черепний

dorsalis, e — спинний

ethmoidalis, e — решітчастий

facialis, e — лицьовий

lateralis, e — боковий

medialis, e — медиальний, розташований ближче до серединної площини

nasalis, e — носовий

occipitalis, e — потиличний

renalis, e — нирковий

sacralis, e — крижовий

sphenoidalis, e — клиновидний

spinalis, e — спинномозковий ; спинний

temporalis, e — скроневий

vertebralis, e — хребцевий

Грецькі терміноелементи для вивчення

glyc-, glyk-, gluc- (грецьк. **glykys**) солодкий

glycaemia, glycaemia — гликемія — цукор у крові

glucosum — глюкоза

leuco- (грецьк. **leukos**) білий

leucocytus лейкоцит — білі кров'яні тільця

brady- (грецьк. **bradys**) повільний

bradycardia брадикардия — уповільнене серцебиття

tachy- (грецьк. **tachys**) швидкий, прискорений

tachycardia тахикардия — прискорене серцебиття

macro- (грецьк. **macros**) — великий;

mega-, megal-, megalia (грецьк. **megas, megalu**) великий, збільшений у розмірах порівняно з нормою

macrocheilia или megalocheilia макрохейлія или мегалохейлія — збільшення губ

splenomegalia спленомагалія — збільшення селезінки
micro- (грецьк. **mikros**) – малий, незначний
olig(o)- (грецьк. **ohgosj**) - малий, незначний
microcephalia мікроцефалія — малоголовість
microbium — мікроб
oliguria олігурія — мале виділення сечі
macrocheilia или megaloscheilia макрохейлія или мегалохейлія — збільшення губ
splenomegalia спленомагалія — збільшення селезінки
micro- (грецьк. **mikros**)– малий незначний
microcephalia мікроцефалія — малоголовість
microbium — мікроб
oliguria олигурия — незначне виділення сечі
poly- (грецьк. **polys**) багаточисельний, велика кількість
polyuria полиурия – надмірне виділення сечі
brachy- (грецьк. **brachys**) короткий
brachydactylia брахидактилія — короткопалість
erythro- (грецьк. **erythros**) червоний
erythrocytus эритроцит — червоне кров'яне тільце
melan- (грецьк. **melas, melanos**) чорний
mdanoma меланома — пігментна пухлина
ortho- (грецьк. **orthos**) прямий, правильний
orthopaedia (грецьк. **paideia** вправа) ортопедія — профілактика та лікування деформації
pan-, panto- (грецьк. **pan, pantos**) все
pandemia (грець. **demos** страна, народ) пандемія — повальна хвороба
paraplegia панплегія — параліч усього тіла
sclero- (грецьк. **scleros**) твердий, плотний
sclerodermia склеродермія — уплотніння шкіри

Вправи до теми:

I. Виділити відомі ТЕ, пояснити їх значення, написати в українській транскрипції.

Leucosis, leucocyturia, megarectum, megaduodenum, megacolon, microcolon, oligotrophia, oligaemia, glycolysis, glycogenesis, Jeucocytosis, polyarthritis, oligoarthritis, polyopathia, polyneuritis, polyadenitis, polyidrosis(-polyhidrosis).
Leucodermia, leucolysis, macromastia, micromastia, microsplenja, megalosplenja seu splenomegalia, microspondylia, macrodactylia, megaloaesthesia, macrocephalia, meianocarci-noma, melanodontia, brachypodia, erythrophobia, oligophrenia, micromyomalacia, polymyositis, polysclerosis, scleroedema, oligodentia, orthodpntia, polyradiculoneuritis, microtracheostomia, panotitis, panostitis, panneuritis, panophthalmitis, tachyphagia.

Лекція 15. СТУПЕНІ ПОРІВНЯННЯ ПРИКМЕТНИКІВ.

У латинській мові, як і в інших мовах, є група прикметників, які утворюють ступені порівняння від різних основ. Це так звані суплетивні форми (слово "суплетивний" походить від франц. *suppletif*—додатковий). В українській мові: хороший — кращий; у російській — хороший — лучший; у німецькій — gut — besser; у французькій — bon — meilleur; в іспанській — bueno — mejor.
У латинській мові таким способом утворюють ступені порівняння п'ять прикметників.

Gr. positivus	Cl. comparativus	Gr. superlativus
bonus, a, um хороший, а, е добрий, а, е	melior /m,f/ melius /n/ кращий, а, е	optimus, a, um найкращий, а, е
malus, a, um поганий, а, е	peior (m, f) peius (n) гірший, а, е	possunus, a, um найгірший, а, е
magnus, a, um великий, а, в	maior (m, f), maius (n) більший, а, е	maximus, a, um найбільший, а, е
parvus, a, um малий, а, в	minor (m, f), minus (n) менший, а, е	minimus, a, um найменший, а, е
multus, a, um численний, а, е	plus (n) — більше — форма середнього роду; чол. та жін. рід найчисленніший, а, е форми однини не мають; у множині plures (m, f), plura (n) численніші	plurimus, a, um

Лекція 16. ЧЕТВЕРТА ВІДМІНА ІМЕННИКІВ (DECLINATIO QUARTA)

До четвертої відміни належать іменники чоловічого і середнього роду, які в родовому відмінку однини закінчуються на -us, у називному відмінку однини іменники чоловічого роду закінчуються на -us, а середнього — на -u:

collapsus, -us m — гостра судинна недостатність;

abscessus, -us m — гнояк, нарив;

pulsus, -us m — пульс;

До четвертої відміни належать за винятком деякі іменники жіночого роду, що закінчуються на -us;

manus, us f — кисть, рука;

Quercus, us f — дуб.

Іменники жіночого роду відмінюються так само, як чоловічого роду.

Відмінкові закінчення іменників четвертої відміни

	Singularis		Pluralis	
	mascul.	neutrum	mascul.	neutrum
Nom.	-us	-u	-us	-ua
Gen.	-us	-us	-uum	-uum
Dat.	-ui	-u	-ibus	-ibus
Ace.	-um	-u	-us	-ua
Abl.	-u	-u	-ibus	-ibus

Зразок відмінювання

spiritus, us m — спирт, дух, подув вітру

	Singularis	Pluralis
Nom.	spiritus	spirit-us
Gen.	spirit-us	spirit-uum
Dat.	spirit-ui	spirit-ibus
Acc.	spirit-um	spirit-us
Abl.	spirit-u	spirit-ibus

genu, us n — коліно

	Singularis	Pluralis
Nom.	genu	gen-ua
Gen.	gen-us	gen-uum
Dat.	gen-u	gen-tbus

Acc.	genu	gen-ua
Abl.	gen-u	gen-ibus

Зразок рецептів з іменниками 4 відміни:

Recipe:	Spiritus aethylici 95% 20 ml Aquae pro injectionibus 100 ml Misce. Da. Signa:
Візьми:	Спирту етилового 95% 20 мл Води для ін'єкцій 100 мл Змішай. Видай. Познач:
Recipe:	Decocti Rhamni Catharticae 20,0:200 ml Sirupi Rhei 20 ml Misce. Da. Signa:
Візьми:	Відвару плодів жостеру послаблюючого 20,0:200 мл Сиропу ревіня 20 мл Змішай. Видай. Познач:

Лексичний мінімум до теми :

arcus, us, m. - дуга
ductus, us, f. — протока
manus, us, f. — кисть (руки) ; рука
plexus, us, m. — сплетіння
processus, us, m. — відросток
abscessus, us, m. — абсцес,
collapsus, us, m. — колапс, гостра суднна недостатність
defectus, us, m. — дефект, недолік
exitus, us, m. — кінець
habitus, us, m. — габитус, зовнішній вигляд
infarctus, us, m. — інфаркт, змертвіння внаслідок переривання кровообігу
status, us, m,— статут, положення
genu, us, n. — коліно
abortus, us, m. — аборт, переривання вагітності
cornu, us, n. — ріг, ріжок
fructus, us, m. — плод
Quercus, us, — дуб
spiritus, us, m. — спирт
usus, us, m. — вживання,

Запам'ятай такі професійні вислови:

Ad usum externum, pro usu externo. Для зовнішнього вживання
Ad usum internum, pro usu interno. Для внутрішнього вживання

Лекція 17. П'ЯТА ВІДМІНА ІМЕННИКІВ
(DECLINATIO QUINTA)

До п'ятої відміни належать іменники жіночого роду, які в родовому відмінку однини закінчуються на **-ei**, а в називному— на **-es**. Наприклад: caries, ei f— гнилість,

гниття, карієс; scabies, ei f— короста; rabies, ei f— сказ; series, ei f—ряд; superficies, ei f — поверхня.

До п'ятої відміни належать також як виняток іменники чоловічого роду: merities, ei — південь та dies,ei — день. Наприклад: dies criticus — критичний день, dies festus — святковий день (звідси слово "фестиваль"), і але у значенні "строк", "термін" слово dies — жіночого роду; dies dicta —і призначений день, dies certa — певний день, dies constituta — встановлений день.

	Singularis	Pluralis
Nom.	-es	-es
Gen.	-ei	-erum
Dat.	-ei	-ebus
Acc.	-em	-es
Abl.	-e	-ebus

Зразок відмінювання res, rei f—річ, справа

	Singularis	Pluralis
Nom.	res	r-es
Gen.	r-ei	r-erum
Dat.	r-ei	r-ebus
Acc.	r-em	r-es
Abl.	r-e	r-ebus

Лексичний мінімум до теми :

facies,ei,f – лице, поверхня
caries ei,f – карієс (костоїда)
rabies ei,f – сказ
scabies ei,f – короста
dies ei,f – день
dosis pro die – добова доза
species ei,f – збір
res, rei, f – річ, предмет, діло
res rudes - сировина

Зразок рецептів з іменниками 5 відміни:

Recipe: Specierum diureticarum 100,0
Da.

Signa:

Візьми: Збору сечогінного 100,0
Видай.

Познач:

Recipe: Specierum pectoralium 100,0
Da.

Signa:

Візьми: Збору грудного 100,0
Видай.

Познач:

Збір лікарський species, erum, f. (pl.)

Суміш кількох видів подрібненої чи цільної лікарської сировини в паперовій упаковці. Назви зборів виписуються у множині, (в рецептах назва суміші пишеться в Genetivus pluralis), а перекладаються однією. Застосовується збір для виготовлення настоїв та відварів, які призначені ad usum internum або ad usum externum.

Деякі збори надходять у фабричному виготовленні, наприклад:

Назва збору	Український переклад	Рецептурна форма
species pectorales	грудний збір	specierum pectoralium
species cholagogae	жовчогінний збір	specierum cholagogarum
species diureticae	сечогінний збір	specierum diureticarum
species laxantes	послаблювальний збір	specierum laxantium
species sedativae	заспокійливий збір	specierum sedativarum
species stomachicae	шлунковий збір	specierum stomachicarum
species diaphoreticae	потогінний збір	specierum diaphoreticarum
species antiasthmaticae	протиастматичний збір	specierum antiasthmicum

Лекція 18. ЧИСЛІВНИК (NOMEN NUMERALE)

Числівники в латинській мові поділяються на чотири групи:

- 1) кількісні числівники (numeralia cardinalia). Відповідають на запитання "скільки?" (quot?);
- 2) порядкові числівники (numeralia ordinalia). Відповідають на запитання "котрий?" (quotus?);
- 3) розподільні числівники (numeralia distributiva). Відповідають на запитання "по скільки?" (quoteni?);
- 4) числівникові прислівники (numeralia adverbialia). Відповідають на запитання "скільки разів?" (quotiens?).

Таблиця кількісних і порядкових числівників

		Цифри	
арабські	римські	Кількісні числівники	Порядкові числівники
1	I	unus, una, unum — один, одна, одне	primus, a, um — перший, -а, -е
2	II	duo, duae, duo — два, дві, два	alter, era, erum; secundus, a, um — другий, -а, -е
3	III	tres (m.f), tria (n) — три	tertius, a, um — третій -я, -е
4	IV	quattuor — чотири	quartus, a, um — четвертий, -а, -е
5	V	quinque — п'ять	quintus, a, um — п'ятий, -а, -е
6	VI	sex — шість	sextus, a, um — шостий, -а, -е
7	VII	septem — сім	septimus, a, um — сьомий, -а, -е
8	VIII	octo — вісім	octavus, a, um — восьмий, -а, -е
9	IX	novem — дев'ять	nonus, a, um — дев'ятий, -а, -е
10	X	decem — десять	decimus, a, um — десятий, -а, -е
11	XI	undecim — одинадцять	undecimus, a, um — одинадцятий, -а, -е
12	XII	duodecim — дванадцять	duodecimus, a, um — дванадцятий, -а, -е
13	XIII	tredecim — тринадцять	tertius, a, um, decimus, a, um — тринадцятий, -а, -е,

14	XIV	quattuordecim — чотирнадцять	quartos decimus, a, um — чотирнадцятий, -а, -е
15	XV	quindecim — п'ятнадцять	quintus decimus, a, um — п'ятнадцятий, -а, -е
16	XVI	sedecim — шістнадцять	sextus decimus, a, um — шістнадцятий, -а, -е
17	XVII	septendecim — сімнадцять	septimus decimus, a, um — сімнадцятий, -а, -е
18	XVIII	duodeviginti вісімнадцять	— duodevicesimus, a, um — вісімнадцятий, -а, -е
19	XDC	undeviginti дев'ятнадцять	— undevicesimus, a, um — дев'ятнадцятий, -а, -е
20	XX	viginti — двадцять	vicesimus, a, um — двадцятий, -а, -е
30	XXX	triginta — тридцять	tricesimus, a, um — тридцятий, -а, -е
40	XL	quadraginta — сорок	quadragesimus, a, um — сороковий, -а, -е
50	L	quingenta — п'ятдесят	quingagesimus, a, um — п'ятдесятий, -а, -е
60	LX	sexaginta — шістдесят	sexagesimus, a, um — шістдесятий, -а, -е
70	LXX	septuaginta — сімдесят	septuagesimus, a, um — сімдесятий, -а, -е
80	LXXX	octoginta — вісімдесят	octogesimus, a, um — вісімдесятий
90	XC	nonaginta — дев'яносто	nonagesimus, a, um — дев'яностий, -а, -е
100	C	centum — сто	centesimus, a, um — сотий, -а, -е
1000	M	tyse — тисяча	millesimus, -а, um — тисячний, -а, -е

ЧИСЛІВНИКИ В МЕДИЧНИХ ТЕКСТАХ, ДОКУМЕНТАЦІЇ ТА РЕЦЕПТУРІ

Числівники та числівникові словотворчі елементи вживаються в анатомічних і клінічних текстах як античного, так і нового часу, у діагностиці, медичній документації, рецептурі.

Наприклад:

Vertebra e tribus partibus constat — хребець складається з трьох частин;

in one hominis triginta duo dentes sunt — в роті людини є тридцять два зуба; fractura costae quinae — перелом п'ятого ребра;

musculus quadnceps femoris — чотириголовий м'яз стегна;

stimat medieamentffli ter vel quater per diem, semel vei bis per noctem — нехай він вживає ліки тричі або чотири рази протягом дня, один раз або двічі протягом ночі;

per horam unam — протягом однієї години;

per horam duam — упродовж двох годин.

Вагову кількість речовин у рецептах позначають грамами чи їх частинами і мілілітрами (рідину), записують арабськими цифрами.

Кількість рідини менше одного мілілітра виписують краплями, цифрову кількість крапель позначають римськими цифрами після слова "крапель". Слово "крапля" ставиться в Accusativus singularis чи pluralis: guttam I (unam), скорочено gtt. I; guttas II, III, IV, V (duas, tres, quattuor, quinque), скорочено gttts.

Лекція 19. ПРИСЛІВНИК (ADVERBIUM)

Прислівник — це незмінна частина мови, яка стоїть частіше при дієслові (що відображено у самій назві— ad-verbium), у реченні служить обставиною часу, місця, мети, способу дії і т. ін.

У латинській мові розрізняють два види прислівників:

а) самостійні (statim — негайно, gratis — безкоштовно, post — після, saepe — часто, semper — завжди, interdum — інколи та ін.);

б) похідні, утворені головним чином від якісних прикметників та інших частин мови: late (широко), simpliciter (просто).

ПРИСЛІВНИКИ В МЕДИЧНІЙ ДОКУМЕНТАЦІЇ

ana — порівну	simplicissime — якнайпростіше, дуже просто
aseptice — асептичне	diu — довго
attente — уважно	diutissime — дуже довго, якнайдовше
cito — швидко	caute — обережно
citissime — дуже швидко, якнайшвидше	lente — поволі
statim — негайно	recte — правильно
gratis — безкоштовно	sero — пізно
satis — досить	sub to — раптово
vero — справді	tuto — безпечно
quantum satis — скільки потрібно	primo — по-перше
quantum libet — скільки завгодно	secundo — по-друге
bene — добре	exactissime — якнайстаранніше
male — погано	simpliciter — просто
optime — якнайкраще	exacte — старанно

Лекція 20. ЗАЙМЕННИК (PRONOMEN)

У рецептурі вживаються такі займенникові вирази:

per se — (буквально — через себе) в рецептурі вживається у значенні "в чистому вигляді", "не в суміші".

Наприклад:

sulfur per se — сірка в чистому вигляді;

iodum per se — йод у чистому вигляді;

pro me — для мене. Аналогічне за значенням pro auctore — для автора, ad usum prorgium або pro usu prorgio—для власного вжитку. Так пише лікар, який виписує ліки для себе;

tales doses — такі дози. Це частина повної рецептурної формули. Dentur tales doses numero x — Видати (Хай будуть видані) такі дози кількістю x;

quantum satis — скільки потрібно, скільки необхідно. Наприклад: Butyri Cacao quantum satis, ut fiat suppositorium;

e qua — з якої. Наприклад: Fiat massa pilularum e qua formentur pilulae numero 50 — Хай буде створено пілюльну масу, з якої створити пілюлі числом 50.

cui adde — до якого, до якої додай: Fiat emulsio, cui adde sacchari grammata quattuor — Хай буде зроблено емульсію, до якої додай цукру чотири грами.

Запам'ятайте латинські вислови:

1. Ad hoc — буквально — "до цього"; для цього випадку, для цієї мети.
2. Qui pro quo — один замість одного, непорозуміння.
3. Id est — тобто.
4. Habeas tibi — тримай при собі.
5. De mortuis aut bene, aut nihil — про мертвих або добре (говорити), або нічого.
6. Conditio sine qua non — необхідна умова.
7. Quod erat demonstrandum — що й треба було довести.
8. Cognosce te ipsum — пізнай самого себе.
9. Inter nos — між нами.
10. Vade tecum — іди зі мною (заголовок путівників).
11. Tempora mutantur et nos mutamur in illis- часи змінюються, і ми міняємось з ними.
12. Suum cuique — кожному своє

Лекція 21. СПОЛУЧНИК (CONIUNCTIO)

Сполучники залежно від відношень, які вони виражають, поділяються на сполучники сурядності і сполучники підрядності. Перші сполучають рівнозначні речення і слова, другі — вводять підрядні речення.

Сурядні сполучники поділяються на:

- а) *єднальні* (coniunctiones copulativae) — et, atque, ac, que (останній пишеться в кінці слова, до якого належить, а при перекладі ставиться перед словом), усі вони перекладаються і, та; etiam — також;
- б) *розділові* (coniunctiones disiunctivae) — aut, vel, seu, sive — або. Aut ставиться між поняттями, які взаємно себе виключають (Aut Caesar, aut nihil — або Цезар, або ніхто). Сполучники vel і sive ставляться між рівноцінними поняттями: pneumonia, vel inflammatio pulmonum;
- в) *протиставні* (coniunctiones adversativae) — sed, verum — але, autem, vero — а, все-таки, все ж (ставляться після слів, до яких вони належать), tamen — однак, at — але, навпаки;
- г) *заключні сполучники* (coniunctiones conclusivae) — itaque, igitur, ergo — отже, таким чином, тому.

Залежно від типу підрядного речення сполучники підрядності виражають відношення:

- а) *мети*: ut — щоб;
- б) *умови*: si — якщо б, якби, sine — якби не;
- в) *часу*: cum — коли, у той час як, ut, ubi — коли, як тільки, dum — до тих пір як;
- г) *причини*:
quod, quia — тому що, бо та ін.

Сполучники ut — як, quasi — немовби вводять порівняльні підрядні речення; ut (uti) — щоб, що, ne, quin — щоб не (що не) з'єднують підрядні додаткові речення з головним.

Додаток 1. КРИЛАТІ ЛАТИНСЬКІ ВИСЛОВИ

Alter Ego – Друге Я

Ars longa, vita brevis est (Hippocrates) — Наука вічна, життя коротке.

Bene dignosatur, bene curatur—Добре (правильно) розпізнається, добре (правильно) лікується.

Consuetudo est altera natura — Звичка — це друга природа.

Dictum – factum – Сказано – зроблено

Do, ut des – Даю, щоб і ти мені дав

Dura lex, sed lex – Закон суворий, але це закон

Edimus, ut vivamus, non vivimus, ut edamus — Ми їмо, щоб жити, а не живемо, щоб їсти.

Festina lente - Поспішай повільно.

Invia est in medicina via sine lingua Latina — Непрохідний в медицині шлях без латинської мови.

Labor corpus firmat — Праця зміцнює тіло.

Medica mente, non medicamentis — Лікуй розумом, а не ліками.

Medice, cura aegrotum, sed non morbum (HippocrStes) — Лікарю, лікуй хворого, а не хворобу.

Medicina soror philosophiae (Демокрит)— Медицина — сестра філософії.

Medicus curat, natura sanat — Лікар лікує, природа оздоровляє (див. Natura sanat...).

Medicus medico amicus est — Лікар лікарю — друг (помічник).

Meditina fructuosior ars nulla (Plinius) — Медицина плідніша від інших наук.

Mens sana in corpore sano magnum bonum est — У здоровому тілі здоровий дух (помисли) - велике благо.

Modicus cibi, medicus sibi — Помірний в їді — лікар сам собі.

Multum vinum bibere, non diu vivere — Багато вина пити — недовго жити.

Nemo sapiens, nisi patiens — Той немудрий, хто не має терпіння.

Noli nocere — Не зашкодь (хворому).

Non scholae, sed vitae discimus — Ми вчимося не для школи, а для життя.(Seneca)

Qui bene dignoscit, bene curat — Хто добре діагностує, той добре лікує.

Repetitio est mater studiorum — Повторення — мати навчання.

Salus populi suprema lex — Здоров'я (благо) народу — найвищий закон.(Cicero)

Scientia potentia est — Знання — сила.

Secundum naturam vivere — Жити в злагоді з природою.

Similia similibus curantur — Подібне лікується подібним — правило гомеопатичної медицини. Епіграф до книги основоположника гомеопатії С. Ганемана "Органон лікувального мистецтва".

Volens-nolens — Волею-неволею.

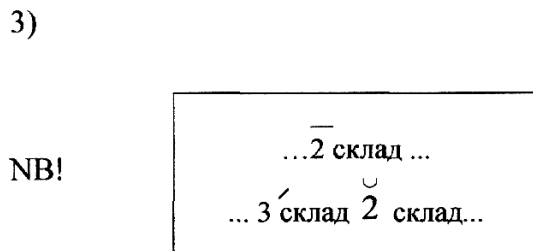
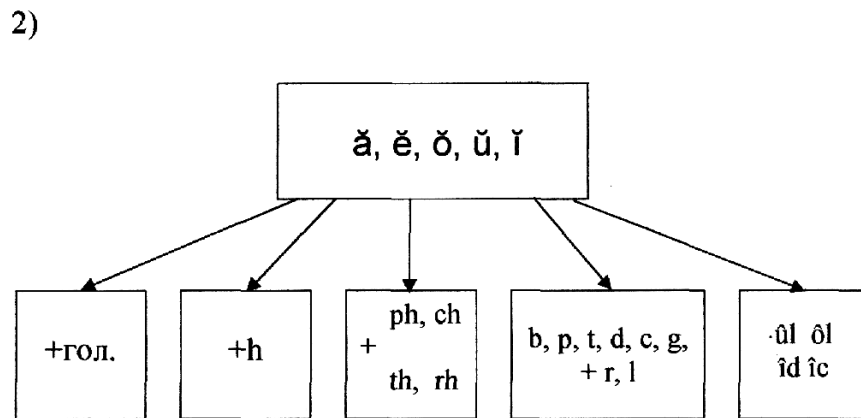
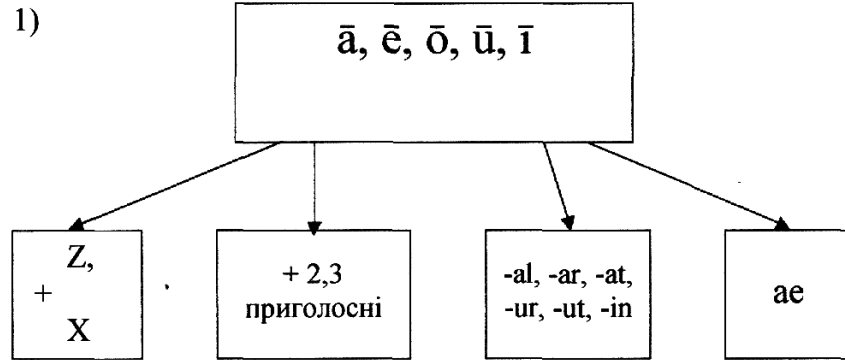
Питання для диференційованого заліку з латинської мови

1. Загальна характеристика іменників.
2. Іменники 1 відміни.
3. Іменники 2 відміни. Чоловічий рід.
4. Іменники 2 відміни. Середній рід.
5. Іменники 3 відміни. Чоловічий рід.
6. Іменники 3 відміни. Середній рід.
7. Іменники 3 відміни. Жіночий рід.
8. Іменники 4 відміни. Чоловічий рід.
9. Іменники 4 відміни. Середній рід.
10. Іменники 5 відміни.
11. Прикметники 1 групи.
12. Прикметники 2 групи.
13. Узгодження прикметників з іменниками.
14. Ступені порівняння прикметників.
15. Дієслово.
16. Латинська хімічна номенклатура.
17. Лікарські форми.
18. Рецепт.
19. Медична термінологія.
20. Словотвір. Терміноелементи.
21. Греко-латинські дублети іменників.
22. Греко-латинські дублети прикметників.
23. Неузгоджене означення.

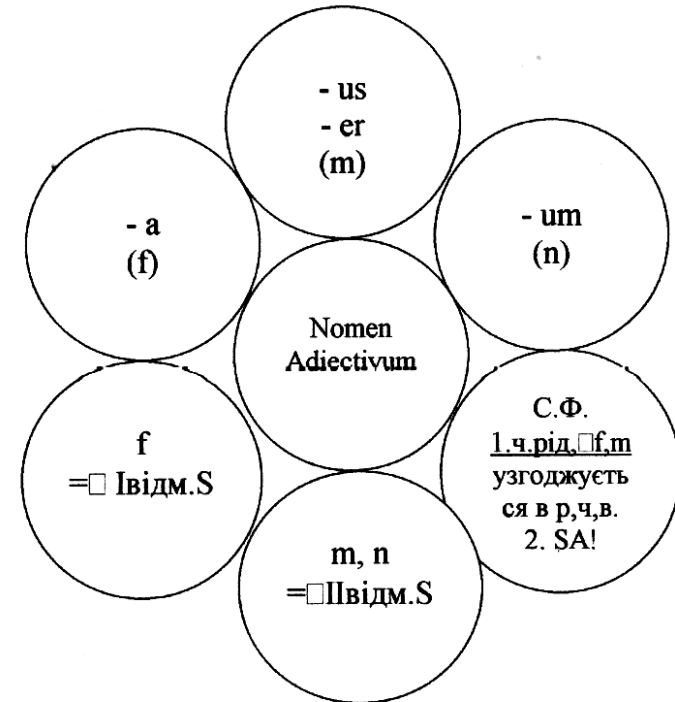
Використана література

- 1. Латинська мова. Городкова Ю.И.- Підручник. - М.: Медицина, 1988.**
- 2. Латинська мова. Рецепттура. Клінічна термінологія. - Краковецька Г.О. та ін., К.: Здоров'я, 1999.**

Наголос

Прикметники I групи

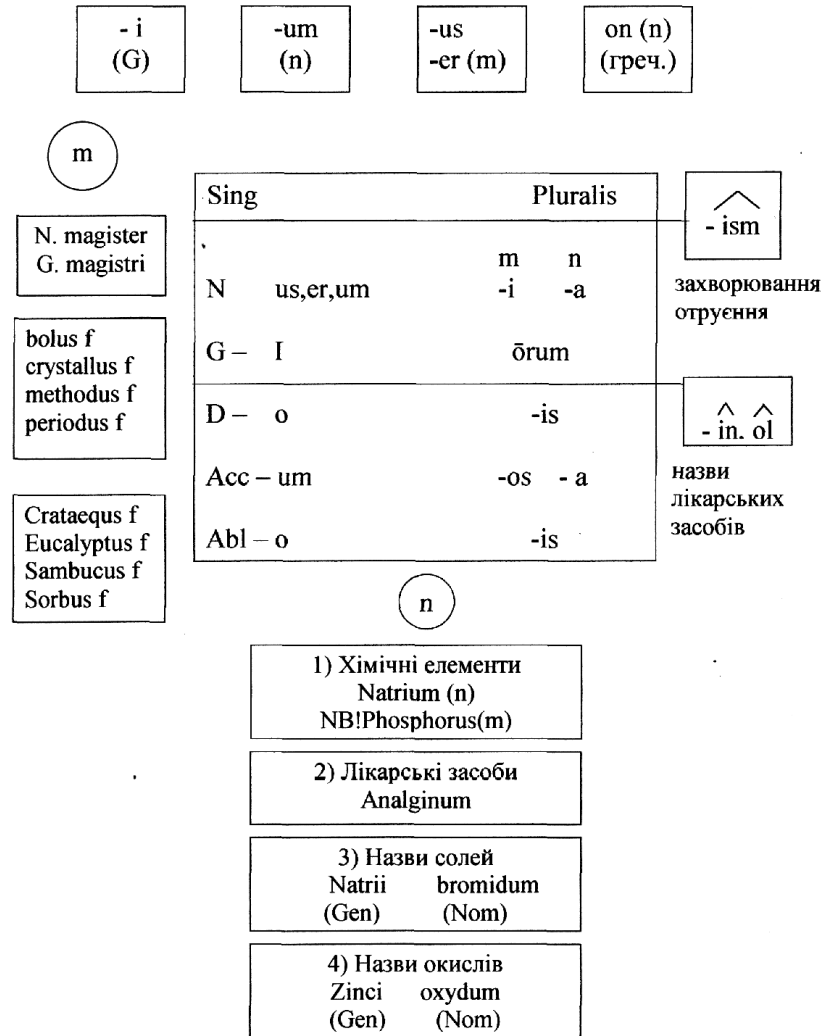

S – substantivum

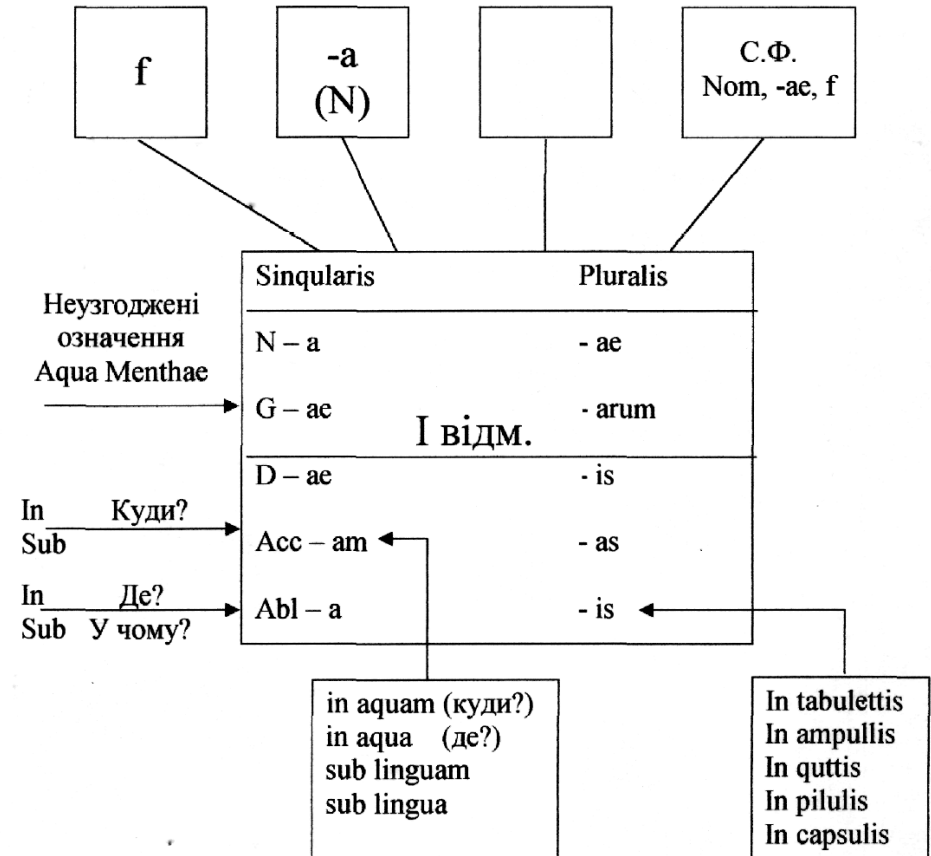
□ - закінчення

NB! methodus bona
bolus alba

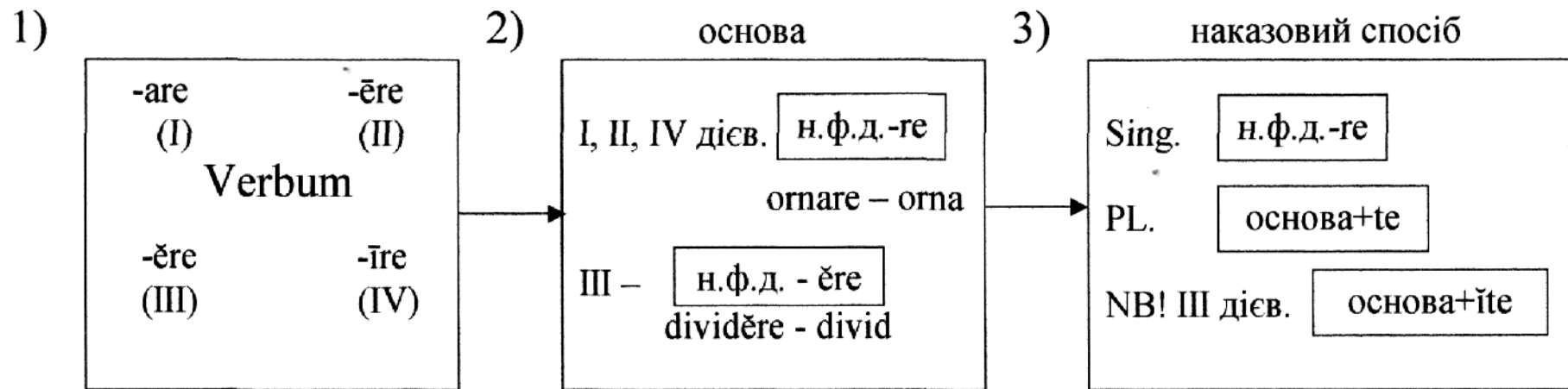
II відміна іменників

I відміна іменників

Дієслово

н.ф.д. – неозначена форма дієслова; □ – закінчення.

